

OBČA ZGODOVINA SREDNJEGA VEKA

AVTORJI:

G. O.

J. T.

M. H.

I. Ž.

D. M.

M. B.

L. T.

1. Goti in Rimsko cesarstvo (5. – 8. stoletje)
2. Langobardi in Rimsko cesarstvo (5. – 8. stoletje)
3. Vandali in Rimsko cesarstvo
4. Frankovska država v merovinški dobi
5. Frankovska država v karolinški dobi – osvajanja Karla Velikega in državna ureditev
6. Frankovska država v karolinški dobi – Karl Veliki in cerkev
7. Frankovska država v karolinški dobi – intelektualna in kulturna podoba zah. Evrope
8. Papeštvo v času od 5. do 7. stoletja
9. Konstantinova darovnica – vsebina, nastanek in pomen
10. Arabci in srednjeveška Evropa

11. Evropa okrog leta 1000
12. Sveto rimsko cesarstvo – od Otonov do Friderika II.
13. Gregorijanska reforma in srednjeveški evropski zahod
14. Investiturni boj
15. Cerkev in krivoverska gibanja v 12. in 13. stoletju
16. Srednjeveška Evropa in Normani
17. Križarske vojne
18. Rekonkvista na Pirenejskem polotoku
19. Srednjeveška Anglija
20. Srednjeveška Francija
21. Nemški viteški red in kolonizacija evropskega severovzhoda
22. Kijevska Rusija
23. Mesta v poznosrednjeveški Evropi
24. Srednjeveške evropske univerze
25. Gospodarski in družbeni razvoj v poznosrednjeveški Evropi

GOTI IN RIMSKO CESARSTVO

Goti so bili pripadniki enega izmed germanskih plemen, ki so živeli vzhodno in severno od Rena in Donave v deželah, ki so jih Rimljani imenovali Germanija. Cesar Klavdij II. jih je leta 269 razdvojil, pod Ermanarihovim vodstvom pa so znova zgradili veliko zvezo, ki so jo v 4. stol. uničili Huni. V 2. in 3. stol. so se Goti pomikali po področju od izliva Visle do črnega morja in prišli na meje rimskega cesarstva, razdelili so se na Vzhodne in Zahodne Gote. V 4. stoletju so sprejeli arijanstvo. Vpadi Hunov konec 4. stol. so bili vzrok za nadaljnje preseljevanje. Gotski jezik je najstarejši jezik, ki se nam je ohranil zapisan, pomemben je Wulfil (Ulfilas), ki je prevedel Biblijo v gotski jezik, za to pa je pripravil tudi gotsko pisavo → grški uncialni pisavi je pridružil nekaj run.

Sprva so se Goti podobno kot ostali barbari udinjali pri Rimljanih, bili so njihovi federati, naselili so se na mejnih ozemljih imperija in jih branili pred drugimi, bolj oddaljenimi sovražnimi barbarskimi ljudstvi, priskrbeli so trgovske partnerje za dobavo živine, surovin in sužnjeve, ter pomožnih čet. Voditelji barbarov so bili radi v rimski službi, ker so dobili od Rimljanov zlato, žito in orožje, včasih tudi rimsko državljanstvo in rimski naziv. Kljub sodelovanju pa Rimljani niso priznavali barbore kot njim enakovreden narod, ker so imeli predsodke proti vsemu, kar ni bilo rimsko. Njihovo kulturo so imeli za manjvredno. Razlike so izginile šele v 6. stol. Kmalu pa so Goti želeli od Rima več kot le njihova mejna ozemlja.

Prvi so na rimsko ozemlje vpadli Vizigoti (Zahodni Goti), ki so pod vodstvom kralja Alariha (imel naziv magister militum) leta 378 zmagali v bitki pri Hadrianopolisu. Leta 395 je sledil pohod na Makedonijo in Tesalijo, potem pa so preko Balkana odšli v Italijo in leta 410 oplenili in porušili Rim, cesar Honorij je moral takrat prestolnico zahodnega dela R. cesarstva premakniti v Ravenno. Leta 412 je Alarih umrl (legenda, da je pokopan pod reko Busento), vodstvo Vizigotov je prevzel Athaulf, ki si je podobno kot ostali barbarski poveljniki želel asimilacije v rimsko cesarsko elito, s tem namenom se je tudi poročil s cesarjevo sestro, a se ni nič spremenilo. Naselili so se v Galijo, sedež t. i. tološkega kraljestva, ki je obstajalo do 507, je bil Toulouse. Konec 5. stol. je nastal tudi njihov zakonik Codex Euricianus, ki je skušal opredeliti pravice in dolžnosti barbarov in Rimljanov. Zaradi napadov Frankov so se leta 507 naselili onstran Pirenejev in ustanovili Vizigotsko kraljestvo s sedežem v Toledu. S tem je bilo konec njihovih migracij. Tam so poskušali ohraniti svojo ločeno identiteto, kar so počeli z ohranjanjem arijanske vere in s prepovedjo mešanih porok. Leta 551 so bizantinske čete Vizigotom sicer iztrgale južni konec kraljestva, a so med leti 571 in 624 Vizigoti znova zavzeli Andaluzijo ter 575 premagali Svebe. V tem času je deloval Izidor iz Seville, ki je s svojimi pridigami veliko pripomogel k spreobrnjenju Gotov iz arianizma v katolicizem, napisal pa je tudi Etymologie, enciklopedijo vsega tedanjega znanja v 20 zvezkih. S spreobrnitvijo so se Vizigoti počasi družbeno, kulturno in jezikovno asimilirali z Rimljani, sredi 7. stol. so bili tudi njihovi zakoni enako prilagojeni obema ljudstvom. Še vedno pa je ostala njihova identiteta, biti Got je pomenilo pripadati premožni eliti. Zunaj novega, združenega ljudstva, pa so ostali Židje, katere so preganjali. Vizigotsko kraljestvo se je obdržalo do leta 711, ko so jih premagali Arabci.

Ostrogoti, naseljeni v Panonski nižini postanejo v zgodovini pomembni v času vladanja Teoderika, kateremu je bizantinski cesar Zenon podelil naslov rim. patricija. Na njegovo prošnjo je začel leta 488 vdirati v Italijo in je leta 493 odstavil in ubil germanskega kralja (čeprav mu kraljevski naslov ni bil nikoli priznan) Italije Odoakra ter ustanovil vzhodnogotsko državo z glavnim mestom Ravenno. Njegova država je obsegala Italijo, Dalmacijo in alpske dežele, priznaval pa je vrhovno oblast Bizanca. Zagotovil je mir deželi,

podpiral je kmetijstvo in trgovino in dopuščal vse oblike krščanstva, čeprav je bil sam arijanec. Ponovno je razdelil zemljo. 1/3 jo je postala kraljeva zemlja, 1/3 je dobilo Teodorikovo plemstvo, 1/3 pa so dobili vojaki. Trudil se je za sodelovanje med rimskim in germanskim človekom, ni pa želel asimilacije obeh ljudstev in zato sta ti ostali ločeni po veri in načinu življenja. Za urejanje sožitja med Germani in Rimljani je bil izdan Edictum Theodorici, ki je urejal pravne odnose (močno v škodo premaganih). Ohranil je rimsko ureditev civilne in politične uprave ter denarni in davčni sistem- za vse to so skrbeli rimski uradniki, Goti pa so imeli v rokah vojaštvo. Proti koncu življenja je preganjal rimsko katoliško plemstvo, ker se je bizantinski cesar Justinijan leta 518 povezoval s papežem, da bi spet utrdil svojo veljavo na Zahodu. Teodorik je umrl l. 526, ko ga je v imenu svojega sina nasledila njegova hčerka Amalasunta, ki je zahtevala dedno pravico za svojega sina. Leta 535 je Justinijan (poveljnik je Belizar) začel vojno z Ostrogoti, ki je trajala 18 let. Leta 540 je bil ostrogotski kralj Vitigas v Ravenni premagan in ujet, toda poveljstvo je prevzel Totila Nesmrtni, ki je izkoristil odsotnost Belizarja in zasedel izgubljena ozemlja. Ko so Belizarja drugič poslali v Italijo, ni bil uspešen, zato ga nadomesti Narses, ki je v bitki pri Tagini leta 552 premagal Totila. Naslednje leto je bil premagan še zadnji kralj Teja in 554 je Justinijan razširil veljavnost Corpus Iuris Civilis tudi na Italijo.

LANGOBARDI IN RIMSKO CESARSTVO

Langobardi so pleme, ki izhaja iz Skandinavije, natančneje iz južne Švedske. V tistem času so se imenovali Vinili in prvič jih v zgodovini srečamo po selitvi v severno Germanijo. Njihov spopad z Vandali se datira v 1. stoletje pred Kr. V 1. in 2. stoletju prebivajo na levem bregu Labe, na prelomu iz petega v 6. stoletje pa je znana njihova osvojitve dežele Rugijcev (današnja Avstrija severno od Donave), kjer tudi sprejmejo arijanstvo. Langobardi se pod vladarjem Aldoinom razširijo v Panonijo (okrog 546/7), kjer jim Justinjan pokloni »mesto Noričanov«(Celje ali Ptuj), utrdbe v Panoniji in nekatere druge kraje. Zapletejo se v večkratne vojne z Gepidi leta 548 in 567; slednjič jih premagajo v zavezništvu z Obri. Ker pa so se novi sosede izkazali za preveč oderuške, so se leta 568, 15 let po koncu vojne med Bizancem in vzhodnimi Goti odpravili na izpraznjeno mesto v Italijo. Etnično to pleme ni bilo čisto, saj so ga sestavljali tudi Rimljani iz Panonije, Svebi, Sarmati, Heruski, Bolgari, Gepidi in Sasi. Njihovo število se ocenjuje na okrog 200.000. Veroizpoved tudi ni bila enotna. Večina je bila arijancev, precej jih je še bilo poganov, nekaj pa je bilo tudi ortodoksnih kristjanov. Do leta 572 osvojijo Čedad(Foroiuli), Oglej(Aquileo), Verono in njihovo kasnejšo prestolnico Pavio. Tega leta je ubit tudi Alboin, ki si je pred tem nakopal jezo svoje žene Rosimunde (zarota), saj jo je prisilil, da je pila iz lobanje svojega očeta Kunimunda, kralja Gepidov. Langobardi so bili maloštevilčni, saj so predstavljali le 5-8% prebivalstva na ozemljih, ki so jih okupirali. Naseljevali so se v farah, nekakšnih družinskih skupnosti. Po smrti Alboina je izginila tudi centralna oblast, tako da so se ustanovljale bolj ali manj samostojne vojvodine (Spolento in Benevent). Italija je bila na kolenih po dolgotrajnih vojnah Bizanca in Gotov na njenem ozemlju. Vdor Langobardov je za Italijo pomenil novo, še nedoživeto izkušnjo, kajti dotlej so se germanska plemena uveljavljala kot zavezniki (federati). Langobardi pa so prišli brez predhodnega stika in daljšega seznanjanja z antično kulturo. V Italijo so vdrl kot vojaško ljudstvo v sovražno deželo, vendar so preganjali predvsem lastnike zemlje (pobili ali izgnali), njihove obdelovalce pa so potrebovali sami za ohranitev svojega vojaškega sloga življenja. Njihova oblast nad zemljišči je v smeri proti jugu pešala. Tako so se na severu polastili zemlje, v Toskani so bile njihove naselbine redkejšje, v Spolentu in Beneventu pa so predstavljali le maloštevilčno elito. Veljalo je pravo o »tretjini« zemljišč(oz. pridelkov), ki gredo »zaveznikom«.

Sicer pa življenje pod Langobardi ni bilo težje kot pod bizantinskim guvernerjem, ponekod je bilo še lažje. Tako konec 6. stoletja papež Gregor Veliki opisuje posestnike na Korziki, ki so skušali pobegniti k Langobardom in ne proč od njih.

Pomembno vlogo pri homogenizaciji langobardskega in rimskega ljudstva v eno je imelo pravo. Langobardska pravna identiteta je stvar Edikta kralja Rotharja (prva langobardska zakonodaja), ki je prisilil k poenotenju. Langobardi so pričeli privzemati rimsko noše, uporabljati rimsko lončenino in druge proizvode, ter se poročati s pripadniki rimskega ljudstva. Rimska mesta so postala središče vojvodin. Okrog leta 700, ko se ponovno pojavijo pisni viri v Italiji, so družine otrokom že dajale tako rimska kot langobardska imena. Prepletle so se tudi pravne tradicije. Langobardsko pravo, ki je nastalo konec 7. in v 1/2 8. stoletja, je obstajalo in se uporabljalo skupaj z rimskim pravom in je kazalo vplive rimske pravne prakse (že sama zapisanost kaže na to). K lažjem zlitju Langobardov in Rimljanov je vsekakor prispevala tudi heterogenost zavojevalcev, decentraliziranost vladavine in verska neenotnost. Z izjemo kralja Avtarija (584-90), ki je hotel preprečiti spreobrnjenje v ortodokсно katoliško vero, pa nihče rimskemu ljudstvu ni vsiljeval enotne vere. Žena njegovega naslednika Theudelinda je dala v katoliškem obredu krstiti svoje otroke, z njo si je dopisoval tudi papež Gregor Veliki, pri kralju pa je posredovala za ustanovitev samostana Bobbio(612), ki je postal izhodišče za misijonarjenje med arijanci. Konec sedmega stoletja so bili tako vladarji kot večina prebivalcev Italije že krščanske vere. Stapljanje se kaže tudi na nivoju umetnosti, saj se

je največ ostankov značilne langobardske kulturne umetnosti ohranilo na obrobju. V Čedadu se je ohranil Gisulfov sarkofag in Ratchisov oltar, pojavi pa se tudi novejša: portal v cerkvi S.Maria in Valle, »langobardski tempeljček« in baptisterij patriarha Kalista. Na jezikovni ravni je ob latinščini, ki je bila od nekdaj veljala za langobardski knjižni jezik, tudi romanski govor dosegel večji družbeni ugled kot langobardski.

Spojitev Langobardov in Rimljanov pa ne pomeni tudi izgubo langobardske identitete. V osmem stoletju se je družbena elita identificirala z Langobardi ne glede na biološko poreklo ali vprašanje, ali so njihovi predniki prišli v Italijo z Alboinom ali ne. Dostop do moči in bogastva so imeli Langobardi, pri čemer to prej pomeni, da so Rimljani ostali podrejeni Langobardom, ampak prej to, da so Rimljani postali Langobardi. Langobardska identiteta je črpala iz vojaške elite, biti Langobard je pomenilo, da si svoboden vojščak in zemljiški posestnik. To je razvidno iz zakonika kralja Liutpranda(712-44), za katerega je bil »vojak podoba svobodnega človeka«. Njegov naslednik Ajstulf(749-56) pa je stvar videl malce drugače, saj je »biti bogat pomenilo biti vojak«. Če si bil dovolj premožen, se je od tebe zahtevalo, da si se vojaško opremil kot Langobard, torej s konjem, ščitom in kopjem. Ajstulf v svojem kodeksu tudi prepove trgovanje z »Rimljani«, pri čemer za Rimljana nima prvotnega prebivalca Italije, ampak vsakega, ki živi na območju pod nadzorstvom cesarstva ali iz Ravene ali pa preko papeža.

V času Liutpranda langobardska država doseže največjo moč, doma uveljavi kraljevo avtoriteto in ofenzivno politiko proti papežu in bizantinskemu eksarhu, za eno leto osvoji celo Raveno. Papež je zaradi spora glede ikonoklazma izgubil pomembno bizantinsko podporo. Zadnja dva langobardska vladarja Ajstulf in Desiderij sta povzela tradicionalno langobardsko osvajalno politiko. Desiderij (756-74) hoče razširiti oblast v povezavi s Karlom Velikim (Desiderijeva hči se poroči z Karlom). Leta 772 skuša Desiderij priključiti papeževo področje langobardski državi, toda Karel je leta 773, ko je po smrti brata Karlmana postal edini frankovski vladar, poslal svojo ločeno ženo domov, za njo pa svojo vojsko. Pavia se je držala do junija 774, po njenem padcu pa je langobardska kraljeva dinastija morala v ujetništvo in meniško življenje, ozemlje pa je prišlo pod neposredno langobardsko oblast. Karel Veliki je postal Rex Francorum et Langobardorum.

VANDALI IN RIMSKO CESARSTVO

Vandali so bili vzhodno germansko pleme, ki je izviralo iz ozemlja današnje Poljske.

Predvsem Tacit pa tudi Cesar in drugi antični avtorji poročajo, da so bila posamezna germanska plemena naseljena na sklenjenem ozemlju in so jih od sosednjih plemen ločevali pasovi gozdov in nenaseljenih ozemlj. Po velikosti jih lahko identificiramo kot prebivališča posameznih plemen, ta področja pa niso bila v celoti poseljena, temveč so jih vsepovsod deloma pokrivali gozdovi. Znotraj takega ozemlja so tako nastala posamezna naseljena področja, ki so bila povezana med seboj in kadar so potrebovali več prostora, so jih povečali s krčenjem. Njihovo jedro je sestavljala naselbina podobna vasi ali pa posamezna posestva, rahlo povezana med seboj. Takšno posestvo je obsegalo stanovanjske hiše, hleve in gospodarska poslopja. Znotraj the področij so bili nadalje še pašniki in polja, krajij za pokopavanje in kraji za pridobivanje železa.

Od germanskih mest pa so se precej razlikovala rimska mesta; bila so pravokotne oblike, obdajal jih je obrambi zid, znotraj katerega je ulični mreža delila prostor na stanovanjske bloke. Bili sta dve glavni ulici in sicer v smeri sever-jug in vzhod-zahod. Na sredini mesta je stal forum, ki je bil središče trgovskega in kulturnega življenja. Zraven je stala še kurija, bazilika...

Plodne nižinske zemlje niso izkoriščali za poljedelstvo, temveč za živinorejo; od goveda so dobili meso, od ovac pa volno, lov in ribarjenje sta imela neznatno vlogo. Z začetkom cesarske dobe se je razmahnila trgovina, najdbe uvoženih izdelkov so skoncentrirane predvsem vzdolž rečnih tokov in na obrežnih ozemljih kar pomeni, da so za trgovanje uporabljali vodne poti. Ni znano kaj so iz germanskih dežel izvažali, gotovo pa so imeli neko vlogo volna, janter in sužnji. O gospodarskih okrepitvah pričata tudi pridobivanje železa in predelovanje kovin, predvsem za orodje in orožje.

Arheološke najdbe kažejo na ločitev vodilnega sloja od drugega prebivalstva. Preprosto prebivalstvo so sežgali, medtem ko so v knežjih grobivih ležala trupla. Knežji grobovi niso nikoli ležali na večjih pokopališčih, temveč v manjših gručah zraven njih. Knežji grobovi so imeli prdatke: bogastvo in luksuzne dobrine (zlato, srebro, igralne deske, dragocene puščične konice, dragoceno pivsko posodje).

Vera: Grobni prdatki pričajo o veri v onstranstvu. Iz Tacitovega poročila poznamo samo kult in močno počlovečenje boginje Nertus, Mater zemlje. Verujejo, da se vmešava v človeške reči in se vodi k ljudstvu. Za razliko od Germanov so bili Rimljani politeisti.

Del Vandalov je živel v današnji Poljski, drugemu plemenu Vandalov pa je cesar Konstantin I. Veliki podelil zemljo v Panoniji. Vandalska plemena so leta 406 iz Panonije krenila preko Galije, katero so opustošili, v Španijo. Med veliko rimsko vojno proti barbarom v Šaniji med 411 in 421 sta imeli obe vandalski plemeni in njihovi zavezniki velike izgube, zato so se združili v en vandalski narod. Leta 427 vandalski kralj postane Gajzerik. Leta 429 pobije svojo plemstvo in ukaže preselitev ljudstva v Severno Afriko, kjer okoli leta 431 na ozemlju Tunizije nastane Vandalska država. Vandali pri prodoru zavzamejo tudi rimsko ladjevje in začnejo ogrožati mirno plovbo po Sredozemlju kot morski roparji. Gajzerik se leta 429 z 80.000 vojaki izkrca v S Afriki, si do leta 435 podjamri večino tamkajšnje obale, istega leta sklene mir z Rimom, ki pa ga leta 439 prekrši in zavzame Kartagino, ki postane vandalska prestolnica. Vandali so obvladali pomorstvo in leta 455 napadli sam Rim. Rimljani so bili nepripravljeni in brez vodstva. Poročila pravijo, da je papež Leon rešil Rim; Gejzirika je prosil naj se obrzda pri svojem 14-dnevnem plenjenju. Vandali so vladali do leta 533. Tako

katoličane, kot donatiste je čakalo dolgo obdobje preganjanj. Vandali, ki so bili arianski kristjani, so hoteli enotno cerkev po častljivem rimskem zgledu, vsiljevalji so ponovni krst izganjali škofo in preprečevali, da bi jih nadomestili drugi, ter razpuščali samostane. Pregnali so skoraj 5.000 katoličanov v puščavo na jugu, katoliške škofo pa so poslali na Korziko sekati drevje za ladjeve.

Leta 533, ko je v Bizancu vladal Justinjan I., se je bizantinski vojskovodja Belizard izkrcal v Afriki in porazil Vandalsko državo.

FRANKOVSKA DRŽAVA V MEROVINŠKI DOBI

Utemeljitelj frankovske države je bil kralj Klodvik iz družine Merovingov, ki je združil salijske in ripuarske Franke, uničil ostanke Siagrijeve rimske države 486 ter z vojnami raztegnil meje svoje države na račun drugih germanskih kraljestev. Tako je pridobil velik del nekdanje province Galije in dele Germanije, za prestolnico je izbral Pariz. Zelo pomembna stvar za frankovsko državo je bil Klodvikov krst. Njegovo neposredno spreobrnjenje v katolištvo, ne da bi šel skozi arijansko shizmo, mu je zagotovilo naklonjenost Galorimljanov na jugu in Cerkve. Obstaja tudi zanimiva podobnost njegovega krsta s krstom cesarja Konstantina. Oba sta sprejela krščanstvo po bitki, za katero sta Boga prosila, naj jima pomaga zmagati. Konstantin je pred bitko pri Milvijskem mostu molil k Bogu in dobil od Jezusa namig, kako zmagati, po zmagi pa se je odločil, da bo sledil Bogu, med bitki z Alemeni pa je Klodvik mislil, da bo poražen, zato je začel moliti k Bogu in prisegel, da se bo dal krstiti, če mu bo naklonil zmago. Alemeni so se menda še med molitvijo pognali v beg, Klodvik je zmago pripisal Bogu in se krstiti škofu Remigiju. Le tega pa lahko zaradi pripisane zmožnosti zdravljenja gobavosti primerjamo s papežem Silvestrom, ki je krstil in ozdravil Konstantina. Leta 507 je Klodviku uspelo premagati Vizigote in se razširiti do Pirenejev. Po svoji smrti je kraljestvo zapustil svojim 4 sinovom v skladu s frankovskim zakonom o dedovanju, saj so frankovski vladarji imeli kraljestvo za svojo zasebno lastnino. Delitve so povzročale vojne med člani vladarske rodbine, v katerih so zmagovali tisti, ki so imeli dovolj svojih pristašev med plemstvom. Le te so morali obdarovati z zemljiškimi posesti in dodeljevanjem javnih služb. Za nekaj časa je bila frankovska država razdeljena na Avstrazijo, Nevstrijo in Burgundijo. Pod Klotarjem II. je bila država spet združena. Avstrazijski del države je postal središče oblasti pod upravniki kraljevega doma, t. i. majordomi, ki so skrbeli za dvorske posle in so kmalu (po smrti kralja Dagoberta 639) izvajali oblast namesto zakonitih vladarjev merovinške dinastije, ki so jih zaradi nesposobnosti za vladanje imenovali »kralji lenuhi«. Majordom Pipin II. Heristalski je premagal majordoma iz Nevstrije-Burgundije in s tem razširil svoj vpliv nad vsem kraljestvom. Njegov sin Karel Martel je, ker je potreboval naklonjenost plemstva zaradi obrambe pred Arabci, sekulariziral cerkveno posest in jo dal v fevd svojim vazalom v zameno za vojaško službo. Fevdnega gospoda in vazala je med seboj povezovala zvestoba. To je že začetek fevdalnega sistema. Pridobil si je slavo z zmago proti Arabcem leta 732 pri Poitiersu, za katero je zaslužna konjenica, ki jo je uvedel. Od leta 737 – 743 dejansko noben kralj ni vladal državi. Pred smrtjo (741) je Karel Martel razdelil državo svojim sinovoma Karlmanu in Pipinu Malemu, kakor da bi bil on kralj in država njegova. Zaradi odpora Alamanov pa sta morala sinova 743 prestol prepustiti zadnjemu merovinškemu kralju Hilderihu III., ki ga je Pipin Mali s papeževo pomočjo 751 odstavil in nato sam zavladal kot kralj.

Naselbine v merovinški dobi so ohranjene v majhnem številu. Praviloma so postavljali lesene hiše, ki so bile lahko dolge čez 30 m. Kmetije so bile raztresene, vedno pa je bila stanovanjska hiša središče. Za merovinško dobo so značilna grobišča z grobovi v urejenih vrstah, pokopavali so trupla, ne pa žare. Premožnejši sloji so imeli poleg orožja v grobovih tudi čelado. Veliko je podatkov o napadalnem orožju, nekateri mečarji so znali izdelovati damascirana rezila (z drobnimi zlatimi in srebrnimi vzorci). Za nošo merovinške ženske so značilne ločne fibule, ki so imele poleg zapenjalne tudi krasilno vlogo. V umetnosti je prevladovala živalska ornamentika, v manjšem obsegu tudi geometrični vzorci. Kar se trgovske dejavnosti tiče, je zajemala široko področje, tako Sredozemlje kot Baltik, od koder so dobivali sužnje in krzno. Na zahodu merovinškega ozemlja je pod Klodvikovimi sinovi prevladovalo denarno gospodarstvo kot nadaljevanje izročil iz rimskih provinc, v vzhodnih delih na desni strani Rone pa naturalno gospodarstvo.

Potrebno je omeniti še anglosaškega misijonarja Winfrida, ki je v Rimu sprejel ime Bonifacij in je nato sprva pod okriljem Karla Martela, potem pa Karlmana, misijonaril v Turingiji in ustanavljal samostane ter reorganiziral bavarsko razdelitev v škofije. Na Karlmanovem posestvu je ustanovil znameniti samostan Fulda, Mainz pa je postal njegov škofovski sedež. Želel je reformirati frankovsko cerkev, a so mu nasprotovali plemiči.

FRANKOVSKA DRŽAVA V KAROLINŠKI DOBI – Osvajanje Karla Velikega in državna ureditev

Karel Veliki (747-814) je nekaj mesecev pred božičem 800 (ali 799) v Rimu (ne v Aix-la-Chapelle) dobil od papeža cesarsko krono; po tem datumu je pridobil ogromno naslovov; »Prejasni Avgust«, »Kronan od Boga«, »Božji kralj Frankov in Langobardov«, »Kralj David«, »Pastir Palemon«, ...

Leta 1165 ga je cerkev (po volji Friderika Rdečebradca) prištela med svetnike. Vemo, da je bil Karel Veliki pogumen, odločen, itd., da je trdno veroval v krščanstvo, ter, da je spodbujal sodelovanje vseh narodov, sebe pa je imel za Germana frankovske narodnosti.

Začetki in vzpon Karolingov:

Med 6. in 7. st. je merovinška država zašla v krizo. Prepiri znotraj države je privedlo do treh neodvisnih držav; Avstrazije, Nevstrije in Burgundije.

V Avstraziji je naslov majordoma prešel okrog srede 7. st. na naslednike Pipina starejšega. Z vojaško zmago nad svojimi nasprotniki je Pipin II dvignil frankovski ugled na vse kraljestvo, njegov nezakonski sin Karel Martel pa je v ponovnih bojih proti Nevstriji, Arabcem (732), Sasom, ... močno dvignil ugled svoje družine, izrabljal pa je tudi cerkveno premoženje, ki mu je bilo po bojih dano (pridobil pa je tudi ogromno ozemlja).

Po smrti leta 741, je Karel Martel razdelil kraljestvo med svoja dva sinova; Kalman in Pipin Mali. Kalman se je leta 747 umaknil v samostan in svojemu bratu prepustil oblast, ki pa jo je izkoristil tako, da je korenito preobrazil frankovsko kraljestvo, ko je zavil vojaške germanske ustanove v duhovniški in romanski sijaj. Z oblasti je vrgel poslednjega merovinškega kralja Hilderiga (»lenuha«) ter leta 754 končno postal Kralj Frankov, ter dobil papeški naslov »Rimski patricij«.

Karel Veliki in njegova osvajanja:

Karel Veliki, sin Pipina Malega, je bil prvi, kateri je vse stare Frankovske nasprotnike; Langobarde, Bavarce, Sase, Frize, Obre, Arabce ter Bizantince s svojimi slovanskimi podložniki, ukrotil, ter tako izražal oblast Frankov v takratni Evropi. Njegovo sodelovanje s cerkvijo, ga je povzdignilo v »Branilca Krščanske vere«, ter vzor sv. Avguština. Ti uspehi, katerim ni bilo enakih, ga je leta 800 povzdignilo v cesarja. (z Aachenskim mirom ga je šele 812 kot cesarja priznal tudi Bizanc)

Ta »German oblečen v kožo«, človek, ki je bil določen da vrne telo imperialni prikazni, je vladal od leta 768 do 814.

Pravzaprav je Karel imel oblast le v svojih rokah od leta 771, ko je umrl njegov brat Karlman. Njegovo obdobje zaznamuje mrzlično vojskovanje, ki je trajalo ponavadi več mesecev, od spomladi do jeseni. Udeležil se je vsaj 53 odprav iz katerih je vedno prišel kot zmagovalec.

Največ preglavic so mu delali Sasi, hrabro pogansko ljudstvo, ki so zaposlovale kralja Frankov več kot 30 let (772-804). Vojne Karla Velikega proti Sasom so se začele kot frankovske obrambne vojne proti saškimi samovoljnostim na obmejnem ozemlju, ker pa so zadele na odpor, so hitro postale napadalne. Vojni pohod proti sasom (772), se je začel z zavzetjem saške trdnjave Eresburg; Karel je ukazal, naj se prebivalstvo krsti, a so se saški kmetje uprli. Končalo se je tako, da so franki pobili večino prebivalstva, ostali del pa nasilno pokrstili.

Karlov prvi veliki vojaški pohod je bil naperjen proti langobardskemu kralju (773-774), ker se je papež pritoževal nad langobardskim nasilnim ravnanjem. Leta 773 so frankovske čete vkorakale v Severno Italijo, porazile so Langobarde in zavzele njihovo

glavno mesto Pavio. Karel je združil državi in se od 774 imenoval za kralja Frankov in Langobardov.

V naslednjih letih se je Karel spustil v boj proti Slovanom (Vilce, Čehe,... je prisilil v plačevanje tribuna), ter proti Bavarcem (Tasilo III, je že prej priznal nadoblast Pipina Malega, a se je kasneje uprl; odstavljen je bil 788); za ta čas lahko omenim, da je v tem obdobju v frankovsko nadoblast pristala tudi Karantanija.

Potem, ko je Karel svoji državi pripojil langobardsko državo, Saško in Bavarsko, je bil gospodar vseh germanskih ljudstev na kontinentu razen poganskih Germanov v Skandinaviji. S tem je njegov položaj daleč presegel položaj preprostega ljudskega kralja. To se je pokazalo tudi v stikih z drugimi vladarji, ki jih je navezoval z odposlanstvi. Karel sam se je na podlagi svojega položaja in uspehov, ki jih je dosegel, imel za povsem enakovrednega cesarju v Bizancu.

Leta 778 se je odpravil na ekspedicijo v mohamedansko Španijo. Pri umiku je bil ubit Roland (nastane *Pesem o Rolandu*), mejni grof Bretonske marke. V naslednjih letih je bila ustanovljena Španska marka, ki se je raztezala do Ebra. Iz nje so nastala poznejša krščanska španska kraljestva. Španska marka je postala tampon cona z Arabci.

Najbolj utrudljive vojne pa so bile proti Avarom (791-796), ki so iz Panonije nenehno ogrožali zahodno Evropo; po uničenju »ringa«, z okopi utrjenega taborišča v ogrski pusti, so Franki podjarmili in pokristjanili celotno območje. Za osvojitve kraljestva, ki je segalo od Pirenejev do Donave, od izliva Odre do Jadranskega morja, je uporabljal silo in kruta sredstva, saj je množično izganjal in izkoreninjal cela ljudstva. In vendar se frankovski kralj ni imel zgolj za vojaškega in političnega poglavarja, ampak tudi za branitelja krščanske vere.

Ozadje za to, da je bila Karlova oblastvena stopnja leta 800 formalno povišana, moramo iskati v razmerjih med Franki in papežem ter med Franki in Bizantinci. V Bizancu je Irena 797 vrgla s prestola svojega sina Konstantina VI. in se sama posadila na njegovo mesto kot cesarica. Frankom je zato bizantinsko cesarstvo veljalo za nezasedeno. Papeža so 799 pregnali iz Rima in je zbežal h Karlu v Paderborn. Leta 800 je prišel Karel v Rim, da preskusi resničnost obtožb zoper papeža, in ta se je obtožb očistil s prisego. Na božič je papež (Leon III.) posadil Karlu med slovesno mašo krono na glavo, ga po bizantinskem dvornem obredju počastil s tem, da je poklekni predenj, in rimsko ljudstvo, navzoče v Petrovi cerkvi je Karla po rimskih pravnih oblikah razglašalo za cesarja. Bizanc je imel Karlovo kronanje za cesarja za uzurpacijo (nezakonito prilastitev). Prišlo je do vojaških spopadov v Istri in Dalmaciji. Šele leta 812 je bil sklenjen mir, s katerim je Bizanc priznal Karla kot enakopravnega zahodnega cesarja.

Državna ureditev v Karolinški dobi:

Zahodno cesarstvo, ki ga je ustvaril Karel Veliki, ni bilo prava enotna država; številne dežele in ljudstva, ki so jo sestavljali, so poleg tega, da so bili bolj ali manj samostojni, ohranili lastne zakone. Italiji, ki ji je vladal kralj Pipin, vladarjev prvorojenec, je bil zagotovljen povsem avtonomen položaj s centralizirano domačo upravo. Tudi germanskim ljudstvom je t.i. *Lex Saxonum* iz leta 802 dovoljeval nekdanje plemensko pravo, Bavarska pa je ostala samostojna pod prefektom Geroldom, svakom frankovskega kralja.

Karolinška država je hotela že od samega začetka obnoviti rimsko državo, ki je bila teoretično univerzalna in hkrati omejena v praksi. Teorija je vztrajala, da je država varuh miru, tega pa je treba vsak dan znova pridobiti v življenju ljudstev in posameznikov; vendar pa v praksi ni bilo izvedljivo, saj mnoga barbarska ljudstva temu niso sledila... prav tako pa v muslimanskih deželah niso mogli ohranjati patriotizma, ter krščanske kulture.

Za razliko od Merovingov, ki so za vladanje uporabljali t.i. »Skupne organe«, so Karolingi ubrali drugačen način vladanja. Priznani poglavarji, so zbujali spoštovanje laikov

zaradi svojih vojaških uspehov. Razpolagali so s zemljišči, ki so jih pridobili na račun Merovingov. Skupščina, katera prej ni obstojala, je začela razpravljati, grofje so izvrševali ukaze, dvorski zaupniki so bili povsod. Da bi si zagotovili usluge kot Carigrad, je bila potrebna korenita reforma uprave. Vendar, da bi vladali kot bizantinski tekmeči, bi bilo potrebno obnoviti davčni sistem, kateri bi omogočil oskrbeti večino svojih potreb brez denarja, za kar pa niso bili dovolj sposobni. Namesto tega, so z uvedbo pokorščine ter ohranitvijo lastništva zemljišč, naredili frankovski tip fevdalizma.

Nastali so Vazali in seniorji; vrhovni senior (kralj in nato cesar) je del svoje zemlje obdržal za neposredno izkoriščanje, ostalo zemljo pa razdelil kot fevde* svojim vazalom (grofom,...). Ti so svojo zemljo razdelili na manjše kose za svoje vazale, in tako so postali seniorji svojim vazalom. Zemlja se je razdeljevala vse tako do najmanjših fevdov. Vse fevde so obdelovali podložni kmetje.

Medsebojne obveznosti med vazalom in njegovim seniorjem so ena od bistvenih značilnosti frankovskega fevdalizma. Vazal je moral nuditi pomoč ter nasvet seniorju (vojaški pohodi, darila ob poroki, politični in pravni nasveti,...).

Gospodarstvo večjih zemljiških gospodstev je bilo skoraj popolnoma zaprto, samooskrbno. Vse najvažnejše, kar so potrebovali prebivalci (podložniki in fevdalec) – hrano, obleko, orodje itd. so pridelovali in izdelovali v okviru zemljiškega gospodstva. S tem so omogočili preproste potrebe tistega časa in nezmožnost prodaje ali izvoza presežnih izdelkov, ker tržišče še ni bilo dobro razvito (nabavljali so železo, orodje, orožje, sol,...- le zato, da denar ni nehal krožiti).

Podložniška razmerja so se razlikovala med podložniki, ki so bili potomci sužnjev,... in podložniki, ki so bili nekoč svobodni kmetje. Prvi so imeli težja, daljša ter neizmerjena dela; drugi pa so bili obremenjeni z dajatvami, a prosto tlako.

Papežev kronanje Karla Velikega je predstavljalo zlitje krščanskih, germanskih in rimskih izročil – »Karolinška renesansa« (Ohranitev čim več učenosti latinske antike in dobe cerkvenih očetov)

Na svojem dvoru v Aachnu je Karel zbral najboljše takratne učenjake; Alkuina iz Yorka, Petra iz Pise, Klementa iz Irske, Pavla Diakona, Theodulfa iz Orleana, Einharda, Arna iz Salzburga,... Ter tako izvedel pomembno reformo, s katero se je prizadeval, da bi povišal izobrazbeno raven duhovnikov, s tem pa je narekoval spremembe v organizaciji šolstva. Pospešil je ustanavljanje šol po samostanih in škofijskih središčih, na katerem so učili »sedem svobodnih umetnosti«, zavzemal pa se je tudi za ponovno obuditev latinske slovnice.

Ker so bile knjige redke, se je začelo intenzivno prepisovanje ohranjenih del, in s tem se je začela reforma pisave. S to reformo je luč uzrla tudi »Karolinška minuskula«, ki je zamenjala takratne težko čitljive lokalne pisave.

Na državno ureditev v Frankovski državi pa je imela velik vpliv cerkev. Lahko bi rekli, da je bilo življenje skorajda prepleteno med duhovnim in svetnim. Za razliko od bizantinskih cesarjev je Karel vpletal cerkev v državo, in obratno, saj je redno imenoval škofe in opate v kraljestvu, ter razpolagal s cerkvenim premoženjem.

Lahko bi rekli, da je karolinška civilizacija vsebovala troje stebrov; Vero, Vojno in Poljedelstvo. A kakor hitro so Karolingi prišli na oblast, so hitro izginili, saj so se vnuki Karla Velikega zapletli v medsebojne vojne, in s tem pozabili na svoje ljudi, pozabili na ponovno obnovo latinske slovnice,... Na mestu karolinške države so nastale nove tvorbe, katere so izkoristile izkušnje in vzore, ki jim je zapustila karolinška država.

*Fevd – Zemljiško Gospodstvo

KAREL VELIKI IN CERKEV

Povezava Karla Velikega s cerkvijo je zelo močna. Rimska kurija je hotela neodvisnost od vzhodnega cesarstva, to pa je lahko dosegla z obnovitvijo cesarstva na zahodu. Priprave na obnovitev so bile dolgotrajne. Veliko sta postorila že Karlman in Pipin, katerima je pri reformi frankovske cerkve pomagal Bonifacij. Reformirala sta duhovništvo in cerkveno ureditev, kar je za posledico imelo preporod verskega in intelektualnega življenja. Pogajanja med Pipinom in papežem Zaharijo leta 751 so vodila do kronanja Pipina za kralja Frankov. Nova nadgradnja odnosa se je zgodila, ko je papež Štefan II. zaprosil za pomoč proti Langobardom. Papež je Rim postavil pod zaščito Pipina in njegove potomce priznal za »zaščitnike Rima«. S tako imenovano Pipinovo darovnico je bila uzakonjena cerkvena država. Ikonoklastični spor je dal papežu opravičljiv razlog, da se je znebil »heretične« nadoblasti bizantinskega cesarja in si izbral novega pravovernega in pobožnega zaščitnika na zahodu v liku Karla Velikega. Einhard opisuje njegove vojne proti poganom. Saksonci so bili številni in divji narod, ki je ohranil svoje običaje in ostal v poganstvu, med Labo in delto Rena. Vojni so dali pečat njena dolgotrajnost (prva zmaga 772, dokončna pa šele leta 804), množični poboji, po zmagi pa še nasilno spreobračanje v latinsko krščanstvo. Po svoji krutosti slovi tudi vojna proti Avarom, kjer so do nerazpoznavnosti opustošili palačo kana. Ti dve vojni kažeta militantnost in moč frankovskega vladarja kot zaščitnika kristjanov. Nekje v tem času se je pojavila tudi Konstantinova darovnica, ki je dokazovala, da je cesar Konstantin ob preselitvi prestolnice cesarstva v Bizanc papeže napravil za legitimne namestnike na Zahodu (darovnica se je za falzifikat izkazala šele v 15. stoletju). Sklepno dejanje osamosvajanja papeštva izpod Bizanca pa predstavlja kronanje Karla Velikega za cesarja Rimljanov in to »po milosti božji« na božič leta 800. Bil je kronan za cesarja Rimljanov, kar ne smemo razumeti ozemeljsko v tistem času, ampak kot znak največje in najprestižnejše lovorike izhajajoče iz sijajne rimske preteklosti. Za svoj moto si je Karel izbral renovatio Romani Imperii (obnovitev rimskega imperija). Tako je papež Leon III. uresničil sanje po obnovitvi Zahodnega cesarstva in odvrget spone Bizanca. Karlu Velikem pa ideja, da krono dolguje papežu, ni bila všeč in si je papeštvo podredil. Njegov odnos do papeštva najbolje opišejo te misli: »Nikar ne pozabi, moj kralj, da si odposlanec Boga, svojega Kralja. Postavi te je, da varuješ vse kristjane in jim vladaš in na sodni dan boš zanje polagal račun. Škof je na drugem mestu. Naš Gospod Jezus Kristus te je postavil za vladarja kristjanov, zato imaš višjo oblast kot papež ali carigrajski cesar, tvoja modrost je odličnejša in tvoje vladanje veličastnejše. Samo od tebe je odvisna varnost vseh Kristusovih Cerkev (Epistolae Karolini Aevi).« Nadaljeval je s cerkveno vzgojno reformo s pomočjo anglosasa Alkuina. Ta je na dvoru izobraževal nove predstojnike samostanskih in stolnih šol. Čeprav ta »karolinška renesansa« in cesarstvo v tej obliki traja samo za časa življenja Karla, pomeni prerodi celotno takratno in poznejšo evropsko kulturo. Na dvoru se zbirajo največji intelektualci časa, poleg Alkuina je tu še Janez Scottus iz Irske (ukvarja se z grščino) in Pavel Diakon, po rodu Langobard, ki popiše zgodovino svojega ljudstva v delu *Historia Longobardorum*. Zaradi naraščanja intelektualne moči se pojavljajo vedno bolj kompleksna teološka vprašanja, ki proces ločevanja cerkve na Vzhod in Zahod le še pospešita. Karolinški menih Gottschalk sproži vprašanje »dvojne predestinacije«, se pravi o tem, da so nekateri že v naprej določeni za zveličanje, drugi pa za pogubljenje. Drugi pomembnejši teološki sproži corbijski opat Pashasius v zvezi s transsubstanciacijo (vprašanje dejanske prisotnosti Kristusovega telesa in krvi pri evharistiji). Papeštvo je pod Karlovim naslednikom Ludvikom Pobožnim (pobožni je v srednjem veku večinoma oznaka za tepčka) ponovno doseglo neodvisnost.

FRANKOVSKA DRŽAVA V KAROLINŠKI DOBI – INTELEKTUALNA IN KULTURNA PODOBA ZAHODNE EVROPE

Za časa Karla Velikega in njegovega naslednika Ludvika Pobožnega pride do intelektualne in kulturne preнове. Oba sta tudi spodbujala gradnjo, načrtovanje in prenovu samostanov (Karel se je tudi izjemno zanimal za kulturo in njeno razširjanje), saj so le-te na posameznih ozemljih pritegovali, združevali in nadzirali prebivalstvo. Sestava samostanov je morala ustrezati gospodarskemu, kulturnemu in upravnemu načinu življenja. Pomemben sestavni del samostanov so skriptoriji, kjer se prepisuje knjige, ki so takrat zelo dragocene in se temu ustrezno tudi hranijo in kar je najbolj pomembno, niso bile namenjene branju. Zanimiv pojav te dobe je tudi westwerk, ki je zahodni del cerkvenega poslopja in opremlja pomembnejše cerkve. Sprva je to bil le prizidek, od 9. In 10. stol. naprej pa sestavni del poslopja. Sestavljen je iz večnadstropnega dela in dveh stolpov, sezidanih ob straneh. Ta del je precej višji in širši od originalne cerkve. Lep primer je Palatinska kapela v Aachnu, ki je bila osnovana za časa Karla Velikega in je bila poleg vsega tudi ideološki poskus uveljavljanja moči in oblasti. Sestavni del je bila tudi kripta, kjer so hranili relikvije in grobove svetnikov, po katerih se je meril prestiž mesta. Arhitektura tega časa si je prizadevala oponašati Rimsko, zgodnje krščansko in Bizantinsko arhitekturo z nekaj svoje inovacije, česar rezultat je bila unikatnost. Na podobne način nastanejo tudi stenske slike, ki so zmes kulture barbarov, krščanstva in bizantinskega sveta, kar je postopoma privedlo do razcveta romanskega slikarstva. Ena izmed najvišjih zgledov karolinške umetnosti je freska iz benediktinskega samostana sv. Janeza – Vesoljna sodba. Sijajna dela lahko opazimo tudi v zlatarstvu, ki se je od 4. stol. dalje razvijalo pod dvema vplivoma: Eden je vzhodnjaški, za katerega je značilen gladki slog z vdelanimi dragimi kamni, za drugi slog, ki je manj pretanjen pa so značilne površine z inkrustriranimi dragimi kamni. Iz tega obdobja je znana tudi obdelava slonove kosti.

Karel Veliki je visoko cenil svobodne umetnosti in učenjake s katerimi se je obdajal. Pomanjkanje pismenih ljudi je bil eden izmed ključnih razlogov, zakaj je Karel Veliki začel ustanavljati šole (te so bile v katedralah in samostanih), poleg tega je bil eden izmed glavnih razlogov tudi ta, da se je latinščina po Evropi začela razbijati na dialekte. Ta reforma je želela tudi privabiti glavne učenjake tistega časa na njegov dvor (težko je namreč voditi cesarstvo brez ljudi večjih pisanja). Cilji teh učenjakov pa niso bile nove ideje, pač pa ohranitev učenosti latinske antike. (Renovatio Imperii). Na njegovem dvoru preučujejo tekste iz patrističnih in liturgičnih besedil, katere želijo tudi natančno reproducirati. Karel od njih pričakuje tudi, da mu pomagajo oživeti vsaj drobec starih meril. Pomembno je tudi, da ti intelektualci pustijo za seboj ideje, v katerih menijo, da so kralji več kot zgolj svetni vladarji. Tako se začne sistem »lastniške cerkve«, v katerem kralj razpolaga s cerkvenim imenovanjem kot da je to njegova fevdalna lastnina. Ta sistem je eden izmed temeljev na katerem je temeljila moč nemških cesarjev. Na Karlovem dvoru se je zbralo lepo število takratnih učenjakov, eden izmed prvih je bil Peter iz Pise, ki je bil gramatik in vladarjev učitelj latinščine. Pavlin, tudi gramatik magister, zraven pa še teolog in pesnik je bil imenovan za oglejskega patriarha in vodi pokristjanjevanje v Panoniji. Arno iz Salzburga postane salzburški škof in prvi salzburški nadškof. Pavel Diakon je deloval kot tajnik in učitelj na Langobardskem dvoru, kjer je tudi spoznal Karla Velikega in prišel v njegovo službo, njegovo največje delo je gotovo Historia Langobardorum. Alkuin iz Yorcka, je opat samostana in vodi proces nastajanja karolinške minuskule in tudi ustanavljanje triviuma in kvadriviuma kot osnovo za šole, katere je ustanavljal Karel. Pod vodstvom Alkuina Karel izda tudi zakone, ki preuredijo versko in laično kulturo tedanjega časa. Theodulf iz Orleana pa je vodil cerkveno

organizacijo. Večino učenjakov je imela tudi zadolžitev prepisovanja kodeksov, za katere dandanes vemo, da so obstajali ravno zaradi tega, ker so jih prepisali. Glaven medij, ki prenaša informacije je takrat seveda pisava. Ta pa se v različnih delih imperija razlikuje, zato pride do razvoja karolinške minuskule, ekonomične pisave, ki jo razumejo vsi učenjaki po celotnem imperiju. Polna je kratic in okrajšav.

PAPEŠTVO OD 5. DO 7. STOLETJA

Papeštvo tega obdobja pozna štiri močnejše papeže. K graditvi papeške oblasti pa je pripomogel razvoj dogodkov in razvoj meništva. V začetku 5. stoletja je papeško mesto zasedel Anastazij I., ki je prijateljeval z Avguštinom, Pavlinom in Hieronimom. Avguštin je v obrambo krščanstva, ki je bilo obtoženo, da je krivo za propadanje cesarstva, napisal razmišljanje *De Civitate Dei* (O Božji državi). Hieronim pa je že pod papežem Damazom začel s prevajanjem Sv. Pisma iz Septuagintae (njegov prevod imenujemo »Vulgata«), pozneje pa se je vračal še na hebrejske tekste in pisal komentarje k sv. Pismu. Naslednji v vrsti pomembnejših papežev je Leon I. Veliki, ki s svojim pontifikatom prične leta 440. Znan je po svojem *Tomus ad Flavianum* (pismu Flaviju) v katerem piše carigraskemu nadškofu Flaviju in mu razlaga Kristusovo naravo, kot pravega človeka in pravega Boga. Na drugem efeškem koncilu ta ideja ni sprejeta, na kalcedonskem pa je sprejeta kot »besede Petra skozi Leona«. Za njegovo največje dejanje se šteje domnevno posredovanje pri Hunu Atili, katerega je prepričal (naprosil), da ni opleni Rima leta 452. Ta zgodba kaže, da je imel papež oblast, saj je bila civilna v razsulu. V plenjenju Vandalov po Rimu leta 455 pa Leon posreduje pri poveljniku Gejzeriku, s katerim se »dogovorita« za štirinajstdnevno plenjenje, prepreči pa se morebiten pobjo prebivalstva in požig mesta. Je eden prvih velikih cerkvenih očetov. Uveljavi tudi stališče, da je papeštvo služba samega Petra, ki vlada tudi sedaj in sicer po papežu.

Njegov naslednik Gelazij I. je hotel papeštvo še bolj uveljaviti in je trdil, da mora vladar Cerkev sicer ščititi, a se mora papežu uklanjati, saj papeža vodita Bog in sveti Peter. To je v praksi pomenilo, da duhovnikom niso sodili na civilnih sodiščih, papežu pa ni mogel soditi nihče. Kmalu, dobrih petdeset let kasneje, pa je položaj papeštva zelo padel. Tako je moral Janez I. na ukaz Teodorika v Carigrad prositi cesarja za arijanske kristjane. Ker pa ni nič opravil, ga je nato vrgel v ječo. Nepopustljivost »pravovercev« do »krivovercev« je postala nova osnova domoljubja. Rimljani so gledali v arijanskih barbarih sovražnike tako naroda kot vere. Šele s prihodom Langobardov papeštvo pridobi neodvisnost. Tako je med prvimi cerkvenimi učenci in Gregorjem Velikem nastal velik prepad.

Samostani so bili največji uspeh zgodnjega srednjega veka. Kraljestva in cesarstva so bila pogreznjena v blato, zato so se ljudje poskušali uveljaviti na verskem področju, saj jim je Cerkev obljubljala zaklad v nebesih. Eni so se začeli poglobljati v teološka vprašanja, drugi v upravo, saj je Cerkev v tem času marsikje vodila prehrano, skrbela za pravo in obrambo. Nekateri so se lotili spreobračanja poganov, zavedajoč se dejstva, da bodo morali pogane poleg vere naučiti tudi omike. Veliko, morda največ, pa je v tihoti samostanskega življenja videlo priložnost, da razrešijo osebna vprašanja, ker jim pokvarjena družba tega ni omogočala. Benedikt iz Nursije je leta 529 ustanovil samostan na Monte Cassinu in s svojimi pravili (*Regula Sancti Benedicti*) moli in delaj (*ora et labora*) izpodrinil svoje predhodnike. Njegov red je tudi uvedel *stabilitas loci* (menihi niso več potovali okoli, bili so v samostanu). Tako so benediktinci dolgo ostali vodilni meniški red.

Samostani so postali kulturna in gospodarska središča v mestih, na področjih, kjer pa mest še ni bilo (npr. Irska) pa so opravljali tudi to vlogo. Izvajali so pokristjanjevanje poganov in spreobračanje heretikov, pri čemer jim Gregor Veliki kasneje posebej naroča, naj bodo obzirni do običajev in čustev poganov. Ukvarjali so se tudi s študijami klasične misli, katere v tem obdobju nihče ni več razumel.

Rim in rimska Cerkev sta imela srečo, da je konec 6. stoletja postal papež Gregor Veliki. Papeštvo je prevzel v težkih časih. Rim desetkajo kuga in lakota, papeštvo pa nima pomembne moči. Leta 597 doseže Gregor preklic zakona cesarja Mavrikija, ki je prepovedoval vstop v samostan javnim uslužbencem in vojakom. Dopisuje si z langobardsko

kraljico Teodelindo in Langobardi v njegovem času sprejmejo krščanstvo. Prvi se imenuje za servusa servorum Dei (služabnika božjih služabnikov). Pisal je moralne tekste, pisma in dialoge. Gregor je nastopil kot posrednik med Bizancem in Langobardi, organiziral je tudi prvega od velikih misijonov; misijon meniha Avgušтина pri Anglosasih. Avtoriteta papeštva se v njegovem pontifikatu zelo dvigne.

Nauk o vrhovni oblasti rimskega škofa se razvije počasi, ko je bilo mesto še prestolnica poganskega cesarja. Hitreje se je oblast širila pod krščanskimi cesarji, ki niso več stolovali v njem. Leta 445 je cesar Valentinijan III. ukazal škofom svojih dežel, naj vse, kar potrди apostolska stolica, imajo za zakon. Ugled apostolske stolice pa je naletel na odpor, saj so se drugi patriarhi sklicevali na nauk o popolni enakosti vseh škofov. Po drugi strani pa si je cesar, svetni vladar Cerkve pridržal pravico sklicevati cerkvene zборе, nadzoroval je njihove razprave, vplival na zaključke in na sploh imel zadnjo besedo pri verskih zadevah. Pritisk se je zmanjšal, ko so Zahod Bizancu iztrgali barbari- arijanci in pred kratkem krščeni kristjani. Papež med škofi na Zahodu ni imel resnega tekmeca. Tako je vdor Langobardov rešil papeštvo in papežu pustil, da se je dokončno ustalil na Zahodu. Papež je tako nehote postal neodvisen svetni vladar.

KONSTANTINOVA DAROVNICA

Kar se tiče nastanka te darovnice, se mi na dlani ponujata dva možna odgovora. Prvi je ta, da naj bi bila darovnica napisana po krstu Cesarja Konstantina, in sicer kot darilo papežu Silvestru, možu, ki je poučil Cesarja o krščanski veri in ga čudežno ozdravil gobavosti. Drug možen odgovor pa bi bil mogoče ta, da naj bi osnutek tega ponarejenega dokumenta nastal že sredi osmega stoletja za časa papeža Štefana II. Ta dokument naj bi mu pomagal pri pogajanju z Pipinom Malim. Štefan je kasneje s tem, da je Pipina oznanil kot kralja, omogočil, da Karolingi zamenjajo Merovinge. Pipin pa mu je v zahvalo podaril deželo v severni Italiji, ki je bila nato znana kot Papeška država. Obstaja tudi možnost, da nastanek celotnega dokumenta sega v 9. stoletje, nastal pa naj bi nekje v severni Franciji.

Darovnica je dekret, katerega naj bi spisal sam Cesar Konstantin in v njem predaja vso svojo svetno oblast nad Zahodnim Rimskim Imperijem papežu Silvestru. Poleg tega naj bi papež dobil oblast nad štirimi glavnimi sedeži: Antiohijo, Jeruzalemom, Aleksandrijo in Konstantinoplom, kar je izredno zanimivo, saj Konstantinopel takrat še ni mogel biti sedež in tudi Konstantin še ni odšel tja. Konstantin se odreče tudi mnogim pokrajinam na vzhodu, zahodu in mnogim otokom, katere prepusti papežu, kar je za Cesarja malce nenavadno. V Rimu mu zapusti svojo Lateransko palačo, on pa se je nato preselil v Bizanc in tam ustvaril nov Cesarski sedež. Silvester dobi od Konstantina celotno cesarsko opravo, časti poveljnika cesarske konjenice in vse ostalo cesarsko okrasje. Rimski cerkvi so bile dodeljene službe, ki imajo svoje oprave, papežu pa gre svoboda pri imenovanju duhovnikov. Tukaj ne gre pozabiti na to, kako opremljene konje morajo jahati duhovniki Rimske cerkve in kakšno obutev nositi. Vse to naj bi pripadalo papežu in njegovim naslednikom do konca sveta. To seme nečednosti – ponarejen odlok, je razkril Lorenzo Valla, italjanski duhovnik in humanist v 15. stoletju. Kar se pomena darovnice tiče, gre za dokument, s katerim so mnogi papeži opletali z namenom, da bi podprli njihovo zemljiško in posvetno oblast. Kot primer bom navedel spopad med Henrikom IV. in papežem Gregorjem VII. S smrtjo Henrika III. so bili papež in njegovi svetovalci prepuščeni sami sebi. Ker je bil Henrik IV. še otrok, so kraljestva zapadla v politično zmedo. Papeštvo je pod Nikolajem II. tako leta 1095 sklenilo zavezništvo Normani, reformirali pa so tudi pravila za izvolitev papeža (zdaj so odločilno besedo imeli kardinali). Kardinal Humbert se je v tem času začel resno poglobljati v vprašanje cerkvenih služb, saj je bila izbira kandidatov odvisna od posvetnega vladarja – to se je tedaj začelo korenito spreminjati. Cerkev je namreč imela težnjo, da se postavi za gospodarja oblasti. Leta 1073 je bil za papeža izvoljen Gregor VII. Istega leta se je Henrik IV. moral soočiti z uporom na Saškem, ta upor je šel na roko Gregorju, saj mu je Henrik IV. prepustil zadevo glede umeščanja škofa v milanski nadškofiji. Po končanih vojnah je Henrik seveda preklical svojo predložitvev. Gregor se je odločil, da bo na sinodi leta 1075 izdal odloke, s katerimi je prepovedal, da bi laiki podeljevali cerkvenim osebam duhovne službe. Henriku to ni bilo pogodu, zato je Gregorja obtožil prilaščanja papeštva. Papež pa ga v odgovor izobči. Toda tik preden je to storil, je zasnoval niz odločb o kanonski oblasti papeštva. Večina členov je prišla iz dokumentov, ki jih je Gregor našel v zbirki kanonov imenovani Psevdo-Izidor, med njimi je bila tudi lažna Konstantinova Darovnica. Tukaj je bilo najti veliko zgodnjih nepristnih kanonov, ki so dajali papežu pristojnost v vseh sporih, ki se tičejo cerkve in cerkvenih oseb. Gregor in njegovi sodobniki pa seveda niso vedeli, da je ta dokument ponarejen. S tem je bila zapečaten Henrikova usoda in usoda cerkve, in čeprav je Henrik kasneje s svojimi vojniki zavzel Rim in odstavil Gregorja, mu je nemir v Nemčiji onemogočal, da bi se obdržal na oblasti v Rimu.

ARABCI IN SREDNJEVEŠKA EVROPA

V 7. stol. se je iz arabske puščave pojavil nov narod, ki je z nezlomljivo močjo začel osvajati Prednjo Azijo, severno Afriko in končno južno Evropo. Na polotoku Arabiji so živel mnogarabiska plemena, ki so stalno ropala in pustošila. Imela so skupno svetišče v Meki, kjer so častili črn meteor, vzdan v kockasto strukturo, imenovano Kaaba. Arabci so postali enotni v prvi polovici 7. stol, ko jih je združila Mohamedova vera.

Mohamed (570 – 632) je bil trgovec, ki je na svojih potovanjih spoznal krščansko in židovsko religijo. Ko je bil star 40 let, naj bi se mu prikazal angel in mu naročil, naj širi Božjo besedo. Mohamed je oblikoval monoteistično vero v enega boga Alaha, imenovano islam, verniki pa so bili muslimani, ljudje, ki so vdani v božjo voljo, s katero je vnaprej določeno, kar se bo zgodilo. Petero muslimanovih pglavitnih dolžnosti je izpovedovanje vere (šahada), molitev v smeri Meke petkrat dnevno (salat), dajanje miloščine revnim (zakat), post v mesecu ramadanu (sijam) ter romanje v Meko vsaj enkrat v življenju (hedž). Musliman mora svojo vero širiti tudi z mečem, če je treba. Mohamedove nauke so po njegovi smrti zapisali njegovi nasledniki v knjigo, imenovano koran. Nauk se je sprva širil počasi. Zaradi napadalnosti svojih sovražnikov je moral leta 622 s svojimi pristaši zbežati iz Meke v Medino (hedžra) in to tudi je prvo leto mohamedanskega štetja. Po Mohamedovi smrti se je islam razcepi v dve skupini: sunite in šiite. Suniti so poleg korana priznavali za temelj vere še sune, sporočenih prerokovih izrekov.

Mohamed je združil vsa nesložna arabska plemena v eni veri, iz te verske skupnosti pa je nastala mogočna država, ki so ji po prerokovi smrti načelovali njegovi namestniki kalifi, ki so imeli državno in versko oblast in so bili sprva voljeni (632 – 661), pozneje pa je ta naziv postal deden. Manj kot kalifi so bili emirji, ki so primerljivi s srednjeveškimi knezi. Arabci so pod svojimi kalifi v 1. pol. 7. stol osvojili Sirijo, Palestino in Egipt, premagali državo Sasanidov in ustanovili ogromno državo v Prednji Aziji, nato so se začeli širiti proti zahodu. Sredi 7. stoletja so začeli napadati Bizanc, a jim predvsem zaradi grškega ognja ni uspelo. Med svojimi osvajalnimi pohodi so si naredili mornarico, s katero so nadzorovali južne bregove Sredozemskega morja, morski roparji pa so motili trgovino. Pod kalifi iz dinastije Omajadov so zavzeli celotno obalo severne Afrike. Tisti, ki so se tam nastanili, so se spojili s tamkajšnjimi prebivalci, nastala so afriško-arabska ljudstva, ki so jih v Italiji imenovali Saraceni in so bili groza in trepet kristjanov.

Leta 711 so pod vodstvom Džebel al Tarika prečkali Gibraltar ter v naslednjem letu uničili vizigotsko državo. Njihovi plenilski pohodi so se razširili tudi v frankovsko državo. V bitki pri Poitiersu jih je leta 732 premagal Karel Martel, zato so se umaknili v Španijo, tam je poslednji vladar iz rodbine Omajadov, Abd ar Rahman I. v Kordobi 756 ustanovil neodvisni emirat (Al Andalus), pozneje (928) povzdignjen v kalifat. Kordoba je postalo tudi kulturno središče, kjer se je s številnimi knjižnicami, mošejami in tlakovanimi ter razsvetljenimi ulicami pokazala urbanistična razvitost Arabcev. Zunaj centra mesta je bila zgrajena kraljeva palača Medina Azahara.

Politična enotnost arabskega imperija je bila kratkotrajna. Omajadsko dinastijo kalifov je leta 750 strmoglavila dinastija Abasidov. Abasidi, ki so vladali v Bagdadu, niso nikoli prevzeli oblasti v islamski Španiji. Ogromno in raznoliko območje je bilo težko nadzirati iz enega središča, zato je razpadlo na manjša kraljestva: Špansko s sedežem v Kordobi, Egiptovsko s sedežem v Kairu in Azijsko s sedežem v Bagdadu.

V 9. stol. so si želeli pridobiti posest Sicilije, ki je bila bogata in rodovitna in je tvorila most v Italijo. Od tam so pregnali Bizantince ter se obdržali dve stoletji. Kmalu so prodrli tudi v Južno Italijo in prišli do Rima, kjer so oplenili baziliko Sv. Petra, samega mesta niso mogli zasesti, ker je bilo močno utrjeno. Največji obseg je arabsko gospostvo doseglo pod Al

Mansurjem, ki je za 30 let zagospodoval Španiji in Maroku in je napadel Santiago de Compostela 997.

Kordobski kalifat je 1031 razpadel v več držav (taife), kar je malim španskim državicam olajšalo boj proti Arabcem, ki so jih hoteli pregnati s polotoka – rekonkvista. Šele leta 1492 pa je s padec emirata Granada izginila arabska oblast na Pirenejskem polotoku.

Arabci so povsod pospeševali poljedelstvo, industrijo in rudarstvo, gradili so lepa mesta, prekope in vodovode in spreminjali nerodovitno zemljo v rodovitno. Na Zahod so prinesli sladkorni trs, riž, datelj, marelico, oranžo, breskev in limono. V votlih palicah so s Kitajske prinesli sviloprejk, od tam so v Evropo prinesli tudi papir. Pri njih je cvetela tudi steklarska, papirna in kemična industrija. Središča obrti so bila mesta Bagdad (Irak), Grenada, Kordoba in Toledo (Španija) ter Kairo (Egipt). Ukvarjali so se s trgovino, bili so posredniki v trgovini z Indijo in Kitajsko, kupovali so celo sužnje, ki so jih dobili od Židov in vikingov, in so bili pogani, večinoma Slovani, še posebno Poljaki.

Arabska kultura je v zgodnjem srednjem veku močno prekašala zahodnoevropsko. Arabci so črpali dosežke iz grško-rimske, egipčanske, perzijske, židovske in kitajske kulture, jih posredovali Evropejcem in tudi sami prispevali k svetovnemu kulturnemu razvoju. Razvijali so astronomijo, medicino, geografijo, alkimijo in matematiko, preko njih smo dobili t. i. arabske številke, s katerimi pišemo še danes...

Omeniti je treba še njihov odnos do evropskega prebivalstva. Imeli so poseben odnos do kristjanov in Židov, ker je njihova vera temeljila na knjigi – Svetem pismu, imenovali so jih ljudje knjige, njih niso poskušali nasilno islamizirati. Lahko so obdržali svoje imetje, svojo sodstvo. Niso bili vojaški obvezniki, saj jim je vera prepovedovala služenje v muslimanski vojski. Plačevali so poseben davek, ki so se ga lahko rešili le z spreobrnjenjem v islam.

EVROPA OKROG LETA 1000

Pred začetkom 11. stoletja so se prenehale razne nevarnosti, ki so do tedaj pretile Evropi. Prenehajo se vpadi Arabcev, Ogrov ter Vikingov. Arabci so v Evropo pričeli vpadati iz severne Afrike na začetku 9. stoletja, njihovi vpadi pa so segli celo do Švice. Po koncu vpadov so za nekaj časa obdržali le Sicilijo. Sredi 9. stoletja so z vzhoda pričeli vpadati Madžari, vpadi pa so se v začetku 10. stoletja še okrepili. Ker so bili Madžari nomadsko pleme, so se jim evropske razdalje zdele kratke. Zaradi njihovih vpadov je najbolj trpela Italija, enkrat so prišli celo do severne Španije. Pustošili so predvsem po podeželju, s seboj pa so odpeljali številne ujetnike, utrjenih mest pa so se izogibali. Ljudje so se jih zaradi čudnih običajev, aziatskega izgleda in krutosti zelo bali. Imeli so jih za ljudožerce in vampirje. Usodni poraz so doživeli leta 955 na Leškem polju, ko jih je porazil Oton I. Po tem porazu so se naselili sredi Evrope, v Panonski nižini in se pokristjanili. Zanimivo je, da Ogri, ki so bili nomadi in so bili obdani z indoevropskimi ljudstvi, niso izgubili svoje pripadnosti. Vikingi so vpadali iz Skandinavije, plenili po Britanskih otokih, severni Franciji, oblegali so tudi Pariz. Skupina Vikingov pod vodstvom Leifa Ericsona je okrog leta 1000 dosegla celo Severno Ameriko. Bili so dobri pomorščaki in trgovci, saj so navezali trgovske stike s Carigradom ter Perzijo. V 9. stoletju je bilo vikinških vpadov vse manj, tako da je tudi ta nevarnost počasi izginjala. Vikingi so se ustalili na Britanskih otokih ter v Normandiji. Podobno kot Ogri so se tudi oni pokristjanili. Zaradi teh vpadov so se mesta ter samostani pričeli obdajati z močnimi utrdami, po gričih so začeli graditi gradove, organizirati pa se je začela krajevna obramba.

Po koncu vpadov se je v Evropi, pa tudi na splošno v svetu, pričel hiter porast prebivalstva. Nadaljeval se je vse do konca 13. stoletja in je bil glavna gonilna sila vsega, kar se je zgodilo v poznem srednjem veku. Med 10. in 13. stoletjem v Evropi ni bilo več hudih epidemij kuge, tudi število drugih težkih bolezni se je zmanjšalo. Obenem se je v bitkah pričelo pojavljati vse manj vojakov, saj se vitezi niso želeli izgubiti v množici in so želeli biti slavni in ugledni. Razloga za večjo demografsko rast sta tudi kolonizacija ter več pridelane hrane. Za slednje sta odgovorni predvsem dve stvari: podnebje je postalo precej bolj toplo, saj se je v gorah topil led, v Sahari pa je padalo več dežja; precejšnje število tehničnih izboljšav v kmetijstvu je pomenilo pogostejše in obilnejše žetve kot prej. Kmetje so sprva pričeli intenzivneje izkoriščati predvsem domačo zemljo; izsušili so močvirja, izsekali gozdove in poskrbeli za namakanje pustinj. Ob porastu prebivalstva, že okrog sredine 10. stoletja, pa so se pričeli seliti v sosednje pokrajine, predvsem v še ne dovolj obljudene in izkoriščene predele. Najbolj množično so se tako selili Nemci prek Labe in Odre v gozdove ter pustinje, kjer so prebivala slovanska ter baltska plemena. Podobno se je dogajalo tudi v Španiji, kjer so novi naseljenci zapolnili praznino po odhodu nekaterih muslimanov, ter v Angliji, kjer so se Anglosasi selili proti mejam Walesa, Škotske in Irske, kjer so prebivali Kelti ter Vikingi. Še bolj pomembna kot zunanja pa je bila notranja kolonizacija, saj so se zaradi nje povečala evropska mesta ter vasi. Najznačilnejši primer za notranjo kolonizacijo je Francija. Kmetje so se selili iz močno poseljenih predelov države v manj poseljene predele in tako se je vzpostavilo ravnotežje ter blagostanje med francoskimi pokrajinami. Nekaj podobnega se je dogajalo tudi v Angliji in ravno ti dve državi sta kmalu postali najpomembnejši narodni državi v Evropi. Najbolj naseljeni državi v tistem obdobju pa sta severna Italija ter območje današnje Belgije, kjer pa sta se razvili predvsem trgovina in obrt.

Trgovina v Evropi je bila v 10. stoletju zelo nerazvita. Toda od 10. stoletja naprej je postajala vedno bolj pomembna, celo gonilna sila gospodarskega napredka. Trgovci so bili sprva prezirani, saj jim je duhovščina očitala oduševstvo, plemstvo pa nadutost. Trgovci so si ugled pridobili kot veliki mednarodni trgovci in kot dvorni dobavitelji, ki so jih ščitili vladarji. Z denarjem so si kupovali zemljo ter se tudi oborožili in se organizirali v karavane, kar je pritegnilo tudi bojevite plemiče. Zibelka novega meščanstva so bila italijanska mesta, kot so Benetke, Amalfi, Pisa, Genova ter Neapelj. Prebivalci mest so v trgovini iskali sredstva, ki jim jih ostanki njihovih posestev niso več mogli nuditi. Bili so trgovska vez med Bizancem, Franki in pozneje muslimani

na Siciliji. Podobno delo so opravljali tudi Judje, toda s precej večjimi težavami, saj so bili Italijani kristjani in niso naleteli na verske ovire kot Judje. Benetke so bile prva država, ki se je preživljala le od trgovine. V drugih državah je bila trgovina manj razvita, a se je kljub temu razvijala tudi drugje; v kastiljskih mestih, v Skandinaviji, v Nemčiji (Magdeburg), Praga, v Angliji.

V srednjem veku je kljub drugačnim predstavam prišlo do kar lepega števila tehničnih novosti. Nenazadnje so celo barbarska ljudstva v Evropo prinesla pivo, gumb, določene vrste mil ter mečev. Ker je v Evropi v 10. stoletju vedno bolj primanjkovalo delovne sile in sužnjev skoraj ni bilo več, so morali poiskati sredstev, ki bi varčevala z delovno silo ter boljje izkoriščala živali in stroje. V srednjem veku znanost in tehnika nista bili najtesneje povezani. V poljedelstvu je bil velik napredek v uporabljanju živali. Izboljšala se je tudi prehrana živali ter njihovo križanje, ki je dalo močnejše in bolj kakovostne živali. Pojavljati se je pričelo tudi triletno kolobarjenje, na začetku v 9. stoletju v severni Franciji. Počasi se je pričela izboljševati tudi pomorska tehnika, predvsem po zaslugi Italijanov in Vikingov.

V 10. stoletju se je rodil tudi množični odpor proti lenobi duha in volje. Nov polet pa je doživela zasebna spodbuda na ekonomskem, političnem, verskem ter razumskem področju. Pričele so se sklepati trgovske pogodbe, pojavljati pa so se pričela tudi stanovska združenja. Do 10. stoletja se je v Evropi tudi prenehalo suženjstvo, a le za kristjane, medtem, ko so "neverniki" še vedno lahko postali sužnji. Iz besednjaka 10. stoletja je izginila tudi beseda kolon, saj so mali zakupniki postali tlačani. Do začetka 11. stoletja se je po večini Evrope, predvsem v zahodni, že utrdil nov red – fevdalizem. V tem obdobju pa so se že pričeli pojavljati zametki poznejših evropskih narodov in njihovih jezikov.

Okrog leta 1000 se je na cesarskem prestolu utrdila močna otonska dinastija. Prvi iz te dinastije, ki je tudi postal cesar je bil saški vojvoda Oton I., ki je bil leta 962 v Rimu okronan za cesarja. Eden glavnih razlogov za to je bila njegova zmaga na Leškem polju proti Ogrom leta 955. Okrog leta 1000 je bil cesar njegov vnuk Oton III. Rodil se je leta 980, star le 3 leta pa je zaradi očetove smrti postal cesar. Otona je vzgojila mati s pomočjo skupine mogočnih cerkvenih učenjakov, eden izmed njih je bil poznejši papež Silvester II. Pred njima je bila vizija klasičnega cesarstva, ki bo obnovljeno s sodelovanjem posvetnih in cerkvenih vladarjev. Oton je priznal kralja Poljske ter Ogrske, Silvester pa je tam osnoval dve neodvisni nadškofiji. Toda s tem sta se zamerila voditeljem nemške Cerkve. Oton je umrl star le 22 let, leta 1002, leto pozneje pa je umrl še papež Silvester. Naslednik Otona, njegov bratranec Henrik II. je dolgo odpravljaval posledice Otonovega ravnanja, saj se je s Poljaki boril vse do leta 1018, ko jih je dokončno premagal.

Ob koncu 10. in v začetku 11. stoletja je bil bizantinski cesar Vasilij II., ki je izhajal iz makedonske dinastije bizantinskih vladarjev. Vladal je skoraj 50 let in v tem času je Bizanc doživel nov vzpon. Tik pred prelomom tisočletja se je odpravil na vojaški pohod proti Fatamidom in osvojil velik del Sirije. Uspešen je bil v povezovanju s Kijevisko Rusijo, saj so Rusi sprejeli bizantinsko krščanstvo in tako postali zaveznik Bizanca. Dolgo časa se je Vasilij boril z Bolgari in jih končno premagal le nekaj let pred svojo smrtjo leta 1025. S svojimi ozemlji je ravnal zelo sposobno in bil eden zadnjih močnih bizantinskih cesarjev.

Pred letom 1000 se je med nekaterimi ljudmi pojavljal strah, da bo kmalu prišel sodni dan, oziroma, da bo v letu 1000 napočil konec sveta. Nekateri ljudje so bili prepričani, da se končuje tisočletno kraljestvo na Zemlji in da bo leta 1000 s tem tudi konec sveta. Ljudje so v to verjeli na podlagi Knjige razodetja, v kateri je opisan konec sveta. Nekateri menijo da je v letih pred letom 1000 v Evropi zavladovala panika, toda mnogi zgodovinarji se s tem ne strinjajo, saj so bile te zgodbe izpričane nekaj stoletij pozneje, pa tudi Cerkev je zatrla vse apokaliptične teze, ki so želela povzročiti množično histerijo med takratnim srednjeveškim prebivalstvom. Obenem moramo dodati tudi, da je bilo v tistem času v Evropi v uporabi več vrst koledarjev in sistem štetja let kot ga poznamo danes, je bil takrat razširjen ter v uporabi le v Angliji in Franciji. Lahko bi rekli, da je bilo leto 1000 pomembno, toda ne iz vidika apokaliptičnega konca sveta, toda zaradi številnih pomembnih dogodkov, ki so se zgodili okrog leta 1000 in so pomembno vplivala na prihodnost ter razvoj Evrope.

SVETO RIMSKO CESARSTVO – Od Otonov do Friderika II

Po smrti energičnega vladarja Karla Velikega je v obdobju vladavine, njegovega sina, Ludvika Pobožnega (814-840) začela razpadati velika država. V državi so živela različna ljudstva, ki so bila neenakomerno razvita. Mnoga med njimi, zlasti Slovani, so si želela osvoboditve in samostojnosti. Delitev države med Karolinge in boji, ki so jih povzročale delitve, so izkoristili frankovski veliki vazali, grofje, vojvode, ki so si želeli samostojnosti. K razpadu države so pripomogli tudi zunanji sovražniki, ki so državo napadali in plenili. Ob napadih Normanov, Arabcev,... so k razpadanju države pripomogli tudi osamosvojitve in napadi Slovanov.

S smrtjo karolinškega kralja Ludvika IV.-Otroka leta 911, se je končala vzhodnofrankovska veja karolinške dinastije. Kmalu zatem so plemena Frankov in Sasov izvolila Konrada (911-18), najmogočnejšega kneza mainske frankovske države, za kralja. Tako se je vzhodna država ločila od karolinške dinastije in lahko poslej govorimo o nemški in ne več o vzhodnofrankovski državi.

Za svojega naslednika je Konrad I. izbral saškega vojvodo Hernika. S Henrikom I. (919-936) se je v Nemčiji začelo vladanje saške dinastije.

Henrika I. je nasledil sin Oton I. (936-973). Oton se je moral, tako kot njegov oče, soočiti s samovoljo mogočnih vojvod. Ko se mu je posrečilo zatreti njihovo vstajo, je zatrl še upore Slovanov na Češkem in vzdolž reke Labe. Leta 955 pa je v bitki na Leškem polju pri Augsburgu vodil zmagovito vojno proti Ogrom. Ogri so bili v tej bitki tako poraženi, da so se njihovi napadi prenehali, Oton pa se od tedaj v zgodovinskih virih ponaša z »Veliki«.

Glavna opora njegove oblasti je bila duhovščina. Kralj si jih je pridobil tako, da jim je dajal v fevd velika posestva in jim priznal mnoge kraljevske pravice, npr. tržne in carinske pravice, ter pravice do kovanja denarja. Tako so nastala velika ter dobro organizirana cerkvena gospostva. V zameno je škofe imenoval kar sam, ti pa so ga s svojo vojsko po potrebi tudi branili pred mogočnim plemstvom. Ker je Oton utrdil svojo oblast v Nemčiji s pomočjo škofov, je svojo pozornost namenil v Italijo, katero je pretresala politična slabost, in je bila razdeljena na številne samostojne posesti. Papeževemu boju proti tem grofom, vojvodom in velikim fevdalcev, je pomagal Oton. Brez velikih naporov je leta 961 premagal nasprotnike papeža (to je bil predvsem Berengar iz Ivree). Z močno vojsko je že februarja leta 962 prišel v Rim, kjer ga je papež Janez XII. Okronal za cesarja.

Nova politična tvorba, ki je prevzela ime Sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti, pa ni bila imperij Karla Velikega: bila je manjša stvarnost, temelječega na nemški narodnosti in ozemeljsko omejena na os Lotaringija – Nemčija – Italsko kraljestvo, medtem ko je zahodna Francija začela postajati popolnoma neodvisno kraljestvo.

Otonova oblast je slonela na njegovi vojaški in politični organizaciji, na vključitvi nemškega škofovstva v fevdalno hierarhijo in na sporazumu z papežem kateremu je obljubil, da bo ščitil cerkev in papeštvo, obenem pa si je ohranil posebno pravico, *privilegium Othonis* (962), na podlagi katere nobenega papeža ne bi smeli izvoliti brez njegovega soglasja. Oton si je najbolj prizadeval, da bi novo cesarsko tvorbo priznal Bizanc, s katerim je nastal spor glede pravic do langobardskih kneževin v južni Italiji; zato je poslal v Bizanc svojega zastopnika škofa Liutpranda z nalogo, da zaprosi za roko princese Teofane, ki naj bi postala soproga njegovega sina Otona II. Bazileus Nikefor II. Je zaničljivo sprejel poslanstvo, vendar je vseeno doseglo svoj namen; priznanje novega cesarstva od največje politične avtoritete tedanjega časa, bizantinskega cesarstva, in začetek tesnejših povezav med Vzhodom in Zahodom.

Oton II., kateri se je poročil z princeso Teofano aprila 972, je med leti 973 in 983 nadaljeval očetovo delo; najprej pod vplivom matere, potem pa žene. Uspešno se je spoprijel

z bavarsko vojvodo Henrikom II. Prepirljivcem (978) in mu iztrgal vojvodino Koroško, nato pa se je 980 v Margutu (jugovzhodno od Ivoisa v Carignanu) pobotal s francoskim kraljem Lotarjem, s katerim sta se sprla zaradi prevlade v Loreni (Lotar se ji ni nikoli odpovedal in je po cesarjevi smrti znova napadel). Zdaj sej je posvetil južni Italiji kamor so od 976 nenehno vdiral Saraceni iz Sicilije. Kljub osvojitvi Taranta in nekaj uspešnim posegom v Kalabriji ni mogel poraziti vsiljivcev; še več, ti so presenetili cesarsko vojsko pri rtu Stilo ob zalivu Squillace in ji prizadeli hud poraz (rešil se je komaj Oton II.). Naslednjega leta je dal na veronskem zboru izvoliti svojega sina za kralja, sam pa se je lotil priprav za pohod na jug. Pri tem je nenadoma umrl za malarijo (7. december 983).

Nadomestil ga je komaj triletni sin Oton III. (vladal 983-1002). Regentstvo je namesto mladoletnega prestolonaslednika najprej prevzela cesarica vdova Teofana, po njeni prerani smrti pa babica Adelajda.

Ko je Oton III. leta 994 postal polnoleten, se je že čez dve leti napatil v Italijo, proti Rimu. Tam se je spustil v spor z Giovanni-jem Crescenzo-m, vodjo proticesarske stranke, ki je imel velik vpliv na papeža. Oton III. je njegov upor zadušil, za papeža pa je imenoval svojega bratranca Bruna Koroškega (papež Gregor V.). Ta ga je hkrati Otona imenoval za cesarja.

Ko sta mladi saški cesar, in stari akvitanski papež Silvester II., kateremu je bilo pravo ime Gerbert Aurillag (za papeža ga imenuje Oton III) in je bil cesarjev učitelj, leta 999 odločila za program »obnovitve rimskega cesarstva«, ter narediti iz Rima resnično središče oblasti, ki bi vladala svetu bolj s svojim moralnim ugledom kot s svojimi vojskami, je bil neuspeh popoln. Čeprav sta bila za svoj čas izjemno modra, in oba pri svojih ciljeh ambiciozna, so te sanje presegale njune življenjske stvarnosti. Poleg tega so se proti novemu papežu uprli tako nemški knezi, kot rimske aristokratske stranke, in v upor so iz mesta pregnali cesarja ter papeža.

Tako so časi Karla Velikega za vedno minili, žalosten epilog življenja, posvečenega neuresničljivim sanjam, pa je bila prezgodnja cesarjeva smrt 23.1.1002. – umre brez potomcev.

Nerealistične ideje se po smrti pokažejo, ko se S. Italija loči od Nemčije, nastane spor plemičev v Rimu, Beleslav Hrabri zasede ozemlja Češke, ...

Po prepirih, o tem kdo bo prevzel državo, se kmalu z utrditvijo v S. Italiji, ter v bojih z Boleslavom, izkaže Henrik II (pravnik Henrika I); (1002 – 1024). V Rimu je dobil cesarsko krono, vendar se za razliko v umeščanje papežev ni vmešaval. Pomemben uspeh je dosegel, ko ga je burgundski kralj postavil za dediča svojega kraljestva. Predsedoval je cerkvenim zborom ter se zanimal za cerkvena vprašanja. Ker je ustanovil škofijo Bamberg sta bila z ženo povišana v svetnika.

Po njem, oblast prevzame Henrik III, kateri je vladal od 1024 do 1056. Bil je znan kot »poglavar evropske cerkve«. Zelo je pomagal papežu in cerkvi v času, ko je rimska aristokracija izkoriščala nadzor nad rimsko škofijo. Rezultat tega, da je spet papežu vrnil oblast nad cerkvijo, je bil ta, da se je močno vmešaval v cerkvene zadeve, saj je sodeloval z reformatorji in ohranjeval vpliv na postavljanje papežev; v svojem času je zamenjal kar tri papeže. Leta 1050 se me je rodil sin Henrik IV, ki ga je kasneje nasledil. Nenadna smrt leta 1056, je povzročila krizo znotraj države, saj ni bilo pravega voditelja. Henrikov sin je bil star komaj 6 let, zato je morala oblast prevzeti žena Agneza, katera pa je bila v vladanju zelo mehkužna. Tako je prišlo do razhajanja znotraj cerkve ter države.

Vajeti je v svoje roke prevzel, zdaj polnoletni, Henrik IV; pred njim pa ni bilo nikogar, ki bi bil sposoben za tako nalogo. Leta 1075 močno premaga Sase in pridobi Saško. Henrik IV je znan po vseh vzponih in padcih v svojem življenju; ker je bil sprt s papežem Gregorjem, je sklical državni zbor in sinodo v Wormsu. Ta sinoda je papežu odpovedovala pokorščino, češ, da je zlorabil svojo oblast in službo ter ravnal protinravno, in ga pozvala, naj se odpove papeštvu. Kot udarec nazaj je papež Gregor imel slovesno molitev k prvemu apostolu Petru, v kateri je razglasil Henrikovo izobčitev in odstranitev. Da je papež odstavil nemškega kralja in prihodnjega cesarja, je bilo nekaj povsem novega. Ker je prišlo do tega nenadnega dejanja iz strani papeža, so se leta 1076 zbrali državni knezi, da izberejo novega kralja. Henrik IV, se je zaradi tega želel spokoriti pri Gregorju, da bi dosegel njegov preklic izbočenja, kar mu je tudi 1077 uspelo. Vseeno je protikralj postal Rudolf Švabski, katerega 1080 papež prizna za kralja, in s tem je ponovno izbočil Henrika. A Švabski umre še istega leta, in tako ponovno Henrik postane kralj. Da je vse skupaj še bolj zakomplicirano, je Henrik še v tretje izbočen, ko knezi določijo novega protikralja, katerega prizna papež. Tako Henrik še leta 1080 izvoli protipapeža, in v letih 1081 – 1084 sodeluje v bojih za Rim. Ko mu naposled to uspe na papeški prestol da svojega papeža Klementina III, kateri ga povzdigne v cesarja. Zaradi Gregorjevih vazalov Normanov, ki so se dvignili v mestu, sta morala leta 1085 cesar in papež zapustiti Rim. Po »Božjem miru«, ki ga razglasi cesar, so leta 1087 knezi izvolili cesarjevega sina Konrada za kralja in naslednika. Vendar zaradi trenj med sinom in očetom, Henrik odstavi sina, ter povzdigne drugega sina Henrika V. Tudi z njim se zaplete v spopad, ter pobegne v Köln, kjer 1106 umre.

Henrik V, je vladal od 1106 do 1125, in se že takoj, zaradi razkola v cerkvi in med ljudmi, ter državljanske vojne, bil primoran se, za razliko od svojega očeta, pogoditi z papežem. Tako kot kralj, je tudi cerkev izgubljala svoja ozemlja. Kompromis je poskušal posnemati od Angležev, ki so spor med kraljem in cerkvijo rešili tako, da so določili svojega voditelja, kateri se je poklonil kralju za prejeta ozemlja, nakar so se cerkveni možje posvetili in ga v znak duhovne družbe umestili s prstanom in palico. To mu je uspelo leta 1122 z Wormskim konkordatom, ta je rešil problem investiturnega vprašanja; največ je iz tega dobila cerkev, saj je kralj zgubil veliko moči nad njo. Še vedno je bil kralj, a le zato, ker so ga mogotci izvolili. Nemška monarhija je naredila prvi korak v smeri volilne monarhije, kar jo je v primerjavi z dednim kraljevanjem neizogibno oslabilo. Henrik V je umrl brez potomcev, dežele pa so se razdelile med njegove nečake, ki so bili v nenehnem sovraštvu z Lotarjem, njegovim cesarskim naslednikom, ki ni bil njegove krvi.

Lotar III. je bil kronan 13. septembra 1133 v Aachnu. Ker je prihajal iz rodbine Welfi –ov, je že takoj na začetku imel probleme z drugo rodbino Staufovci, katera se je imela za naslednike prestola. Od tega trenutka dalje so Staufovci in Welfi v sporu, ki bo trajal desetletja. Bil je znan kot cesar miru, saj so edine vojne v njegovem času potekale z Staufovci, ter ni bil v sporu z cerkvijo. Med pomembnejše dosežke štejemo to, da je začel kolonizacijo na severovzhodne Nemčije, kjer se začne širiti krščanstvo; povemo pa lahko tudi, da so v tem času nekatera mesta dobila več pravic.

Po Lotarju na oblast pride Konrad III, ki pa je bil Staufovec. V času vladanja od 1138 do 1152, je imel težave z Welfovci, predvsem Henrikom Ponosnim, katerega je naposled premagal, in mu vzel ozemlja ter naslove. Znan je po tem, da je sodeloval v drugi križarski vojni, kjer je doživel poraz. Po vojnah je sodeloval v bojih proti Normanom. Ker je njegov sin Henrik umrl že leta 1150 ni imel pravega potomca – kralja. Po njegovi smrti leta 1152, je oblast in krono prevzel njegov nečak Friderik Barbarossa (Rdečebradec).

Friderik Barbarossa je najbolj znan iz tretje križarske vojne, ko je bil voditelj močne nemške vojske križarjev. V tej vojni je videl vrhunec svojega življenja in uresničitev enega svojih viteških idealov. Na žalost je utonil pri kopanju v reki v Mali Aziji. Vladal je 1152 do 1190, in je prihajal iz vrst Staufevcov. Zaradi težnje po vrnitvi kraljevih pravic v Italiji je organiziral več vojaških pohodov. Na prvem (1155) ga je papež Hadrijan IV. okronal za cesarja. Severna Italijanska mesta (1167 združena v lombardsko zvezo) so se temu z Milanom na čelu uprla. Friderik je napadel Milano in ga po dvoletnem obleganju 1162 zavzel ter ga porušil. Nov papež - Aleksander III. - pa je lombardsko zvezo podprl in kljub temu je Friderik leta 1176 zmagal v bitki pri Legnanu. 1180 je povzdignil Štajersko v vojvodino. Na kongresu v Benetkah je Friderik priznal papeža Aleksandra in podpisal 6-letno mirovno pogodbo z lombardsko zvezo, ki je 1183 prerasla v trajen mir. V notranjem sporu je premagal Henrika Leva (iz vrst Welfov). S poroko sina Henrika VI. je pridobil Kraljestvo obeh Sicilij.

Ob nenadni smrti Barbarosse, je leta 1190 le za 7 let prišel na oblast njegov sin Henrik VI. Okronan kot cesar je bil leta 1191, in že istega leta bojeval boje proti staremu znancu Henriku Levu. Ker je imel težave znotraj države, tako gospodarske kot vojaške, je bil presrečen, ko mu je Leopold V., Avstrijski vojvoda, izročil zapornika Henrika Levjesrčnega – Kralja Anglije. Brat Levjesrčnega, Ivan Brez zemlje, ga je moral odkupiti, za takratni čas vrtoglavih, 150.000 srebrnih mark. S tem denarjem je Henrik VI. lahko nekako umiril slab položaj v državi, lahko pa se je tudi vojaško pripravil na pohod da osvoji J. Italijo. Z ne preveč naprezanja jo je osvojil, in tako postal najmočnejši monarh v Sredozemlju in Evropi. Umril je 28. septembra, 1197, ko se je pripravljaj na križarski pohod, zaradi malarije v Messini.

Njegov naslednik postane Otton IV. Pravzaprav je naslednik rimsko-nemškega cesarstva postal Filip Švabski, katerega je kronal Kölnski nadškof, in zaradi tega kronanje ni bilo povsem legitimno. Ker je nastal prepir med Filipom Švabskim in Ottonom IV. je papež, leta 1200/1201, kot sodnik vendarle Ottona IV kot kralja. Papež je hotel, da mu sedaj Otton odstopi ozemlja v srednji Italiji, vendar je bilo stališče s strani Ottona oslabiljeno. Rajši je pomagal Angleškemu kralju Ivanu Brez zemlje, kateri je izgubil vojno proti Franciji. Zaradi nesodelovanja s papežem, ter izgubljeno bitko pri Wassenbergu, je papež preklical podporo, ter se posvetil Filipu Švabskemu, kateri je bil 1205 ponovno izbran za kralja. Švabskega je leta 1208 umoril Otton VIII., in oblast je pripadla Ottonu IV. Tako je bil 1209 okronan za cesarja, a se je moral sedaj držati dogovora z papežem, ki ga je bil že leta 1200 povedal. Veliko je sodeloval v Francosko-Angleških vojnah, v bojih pa je sodeloval tudi drugod, kjer pa je po večini izgubljal. Umril je 13. maja 1218. V nemški zgodovini ima poseben pomen, saj se je pod njem razvila nemška literatura, ter, da je bil kulturno dejaven.

Po njem, pride na oblast njegov sin Friderik II. Omenimo lahko nenavadno stvar, in sicer to, da je bil javno rojen v kraju Jesi v Apuliji. Ker mu je oče umrl pri štirih, in mati pri petih, je bil izroččen v varstvo papežu Inocencu III. (in bil polnoleten že pri štirinajstih). Ni bil navdušen nad križarsko vojno, katero je bil obljubil papežu. Po dolgem odlašanjju je leta 1227 z ladjami odrinil proti Sveti deželi. Pomembno je to, da se v šesti križarki vojni sploh ni bojeval; s sultanom al-Kamilom se je le pogovoril in v miru zasedel prestol kralja Jeruzalema. To je šlo v nos papežu, kateri je napadel njegove posesti v Italiji, zato se je mogel vrniti. Ker Friderik II cerkve ni upošteval, se je zato celo življenje boril proti njej. (tudi proti sinu). Pod njem se je razvila kultura, saj je bil zelo izobražen človek. Tako je nastal *visoki sicilski jezik*. V Neaplju je ustanovil prvo državno univerzo v Evropi. Ne kulturno, tudi zakonodajno je spreminjal državo z t. i. Melfijskimi ustavnimi zakoni. Umril je leta 1250 v starosti 56 let. Za evropsko zgodovino je pomemben, saj je prvi politik v Evropi prepustil spontanemu razvoju.

GREGORIJANSKA REFORMA IN SREDNJEVEŠKI EVROPSKI ZAHOD

Leta 1044 je rimska aristokracija, ki je takrat nadzorovala papeštvo, odstavila papeža Benedikta IX. in namesto njega za papeža postavila Silvestra III. Kandidat za papeško mesto pa je bil še Gregor VI., katerega je za to mesto predlagal Benedikt. Zaradi tega je leta 1046 cesar Henrik III. prečkal Alpe in dva papeža odstavil na sinodi v Sutriju, tretji pa je odstopil na naslednji sinodi. Za novega papeža je Henrik III. imenoval Klemena II. Tako je cesar dokazal svojo moč in vse naslednje papeže izbiral sam. Leta 1049 je tako na papeški prestol prišel Leon IX., ki je bil, tako kot njegovi svetovalci, vzgojen v tradiciji prizadevanja za uveljavitev neodvisnosti duhovščine od laičnega sveta. Sklical je koncile, na katerih so izdajali odloke o reformah. Leta 1054 je Leon umrl, dve leti pozneje pa je umrl tudi cesar Henrik III., ki je zapustil sina starega komaj 6 let. Tako je cesarstvo zapadlo v politično zmedo. Leta 1059 je novi papež Nikolaj II. na lateranskem koncilu določil nova pravila za izvolitev papeža, ki so dala odločilno besedo kardinalom. Na tem koncilu je bil izdan tudi odlok, ki je prepovedoval simonijo. Te reforme so se počasi začele uveljavljati, predvsem v Italiji.

Gregor VII. je bil za papeža izvoljen leta 1073. Že naslednjega leta je izdal encikliko, v kateri je potrdil celibat v katoliški cerkvi in duhovnikom naročil, naj se borijo proti tistim duhovnikom, ki so poročeni. Obenem je preklical pokornost duhovnikov tistim škofom, kateri ne upoštevajo celibata. Prvo leto pontifikata mu je cesar Henrik IV. dal proste roke pri izbiri milanskega nadškofa, ki je imel tudi zelo pomembno politično funkcijo. Toda cesar je kmalu to preklical in Gregor se je znašel pred težko odločitvijo: ali popusti cesarju, ali pa poskuša braniti načelo svobode Cerkve, da izbira svoje lastne poglavarje. Gregor se je odločil kljubovati cesarju in ko ga je Henrik obtožil prilaščanja papeštva, ga je Gregor izobčil. Dve leti pozneje je Henrik odšel v Canosso, kjer se je ravno takrat mudil papež in tri dni stal bos v snegu. Zaradi kesanja je papež preklical izobčenje. Ko je Gregor uvidel, da je bilo Henrikovo kesanje le prevara, je leta 1080 nad njim izrekel svečano obsodbo odstavitve in izobčenja. Za novega cesarja je potrdil švabskega vojvodo Rudolfa. Gregor je tako samozavestno uveljavil nadvlado monarhije papeštva nad monarhijo cesarstva. To je bil takrat revolucionaren korak, toda papežev položaj je bil čvrsto utemeljen v cerkvenem pravu. Tik preden je Gregor izobčil Henrika je zasnoval niz določb o kanonski oblasti papeštva, imenovanih *Dictatus Papae*, v katerem so med 27 zapisani tudi ti členi:

- Noben koncil ne more biti splošno veljaven brez papeževe odobritve.
- Papež ima pravico do uporabe cesarskih insignij.
- Papež lahko zakonito odstavi cesarja.
- Nihče ne more popravljati papeževih rozsodb.
- Papež lahko odstavlja, prestavlja ter razrešuje škofo.
- V Cerkvi je papež edini zakonodajalec.

Večina členov je bila povzetih neposredno iz takratne zbirke kanonov. Kanoni so nosili težo starodavne avtoritete, saj naj bi nekateri izvirali še iz predapostolskih časov, vendar pa je večina izvirala iz dokumentov, ponarejenih v 8. in 9. stoletju. Eden izmed takih je bila tudi lažna Konstantinova darovnica, s katero naj bi Konstantin predal svetno oblast v Italiji papežem. Gregor sicer ni vedel, da so ti dokumenti ponarejeni.

Henrik se je po izobčenju odločil, da bo nazaj zahteval oblast nad vsemi cerkvenimi osebami. Tako je Henrik leta 1084 napadel Rim in odstavil Gregorja VII. Toda Gregorjevi nasledniki so njegove reforme popeljali še dlje. Tako se je celotno cesarstvo pogreznilo v zmešnjavo državljanske vojne in razkola. Henrikov sin, Henrik V., je uvidel, da je njegova celotna dediščina v nevarnosti, zato se je pogodil s papežem. Obenem pa si tudi papeži v tem težkem položaju niso mogli privoščiti izgube podpore cesarjev. Leta 1122 je bil po vzoru Anglije sklenjen wormski konkordat. Kar se umestitev škofov tiče, je konkordat razdelil cesarsko ozemlje na tri pasove: na Nemčijo, kjer je bila izbira škofov praktično prepuščena cesarju; na Burgundijo in Italijo, kjer je bila izbira škofov prepuščena papežu ter na neposredno papeško posest. Tako so se izvoljeni

cerkveni dostojanstveniki najprej poklonili kralju oziroma cesarju za prejeta podarjena posestva, nakar pa so bili posvečeni še s strani duhovščine. Večjo korist iz te poravnave je potegnilo papeštvo, cesarstvo pa je naredilo prvi korak k volilni monarhiji. Papeži sicer niso dobili popolne svobode, vendar je bila visoka verska avtoriteta papeštva zdaj priznana po vsem zahodnem krščanstvu. Na površje srednjeveške Evrope je splavala nova moč reformiranega papeštva, obenem pa so družbene in gospodarske spremembe že sproščale nove sile.

Sredi 11. stoletja se je začela nova doba širjenja Evrope. Mesta in trgovina sta začela oživljati, širile so se meje Evrope, obdelovati pa so se začela nova ozemlja. Naraščati je začelo tudi število prebivalstva. Med leti 1000 in 1300 se je celotno prebivalstvo povečalo najmanj za dvakrat. Kmetje so pridelali več hrane, saj se je razvila konjska vprega za oranje, uveljavilo se je tudi natriletno kolobarjenje. Po celi Evropi so izsuševali močvirja in krčili gozdove za več obdelovalne zemlje, v Flandriji pa so gradili nasipe in prekope, da so prišli do zemlje, ki so jo iztrgali morju. Nastajati so začela tudi nova mesta, tam so se ljudje počutili varnejše in svobodnejše. V mestih se je začela razvijati obrt in trgovina. Vozlišča trgovine so bila Flandrija, severna Italija in Champagna. Prebivalci italijanskih mest so bili najbogatejši in najbolj podjetni, zato tam lahko iščemo tudi izvor novega meščanskega razcveta. Pisa, Genova ter Benetke so zgradile ogromen trgovski imperij. Pomembna flandrijska mesta so bila Ypres, Brugge in Gent, ki pa niso bila tako bogata in neodvisna kot mesta v Italiji. Z željo, da bi se v mestih laže spoprijemali s težavami trgovine in obrti, so se meščani borili za pravico do izbire lastnih zakonov. Ko so mestom njihovi nekdanji gospodje podelili privilegije, se začne mestna samouprava, prične pa se razvijati tudi buržoazija. Povečana trgovska menjava je spodbudila hitrejše kroženje valute, posledica pa je bilo nenehno padanje vrednosti denarja, kar je postalo prava mora srednjeveških vlad. Obenem je zunanja trgovina privedla krščanstvo v stik z drugimi religijami in načini mišljenja. Razširil pa se je tudi prostor krščanske Evrope, saj je bil v 11. stoletju vedno večji del Pirenejskega polotoka zavzet s strani krščanskih vojsk. Na Pirenejskem polotoku so nastajala majhna mesteca, imenovana fueros. Nemško plemstvo je še naprej, vse do druge polovice 12. stoletja napadalo poganske Slované vzhodno od Labe in s tem opravljalo svojo krščansko dolžnost. Normani so si pod poveljstvom Viljema Osvajalca leta 1066 pri Hastingsu pokorili Anglijo.

To obdobje pa je pomenilo tudi spremembo v mišljenju in književnosti. Šole so začele od 11. stoletja naprej rasti v senci stolnih cerkva, ki so postale pravi študijski centri. Stolniške šole so se razvijale bolj svobodno kot samostanske, saj jih niso oklepale zahteve meniškega življenja. Zelo pomemben predmet tistega časa je bila logika. Precej se je povečalo tudi število samostanov, saj je med letoma 1100 in 1152 zraslo kar 300 novih samostanov asketskega cistercijanskega redu. Tako so marsikdaj navzkriž prišli menihi in šolniki. Sredi 12. stoletja se je odvijal znamenit spor med Abelardom, ki je bil največji učitelj filozofije svojih dni in je poučeval na pariški šoli ter sv. Bernardom, opatom iz Clairvauxa, ki je bil tudi zelo vpliven cistercijanec. Abelard je bil leta 1141 na cerkvenem zboru v Sensu že drugič obsojen herezije. Abelard je bil verjetno narobe razumljen. Njegovo najbolj znano delo je bilo *Sic et non*, ki je zbirka protislovnih besedil iz Svetega pisma. Abelard ni dokazoval, da je Sveto pismo neskladno, ampak da lahko njegovo skladnost odkrije le strog napor. Njegov učenec je bil Peter Lombardo. Njegovo delo *Sentences* so sistematično predstavile ključne tekste Svetega pisma. Kot spremno gradivo k Svetem pismu so postale standardni teološki učbenik srednjega veka. Gracijan je poučeval cerkveno pravo v Bologni. Napisal je *Składnost neskladnih zakonov* oz. *Decretum*. Bilo je zelo pomembno v proučevanju cerkvenega prava. V 12. stoletju so ljudje prihajali tudi do odkritij, ki niso imela veliko skupnega s pravom ali logiko. Eden takih primerov je Geoffroy iz Monmoutha, ki je sestavil zgodovino Arturja in britanskih kraljev iz precej nezanesljivih virov. Razvila se je tudi ljubezenska lirika trubadurjev, ki je književnosti razkrila novo razsežnost čutenja. Zgodba o Iskanju svetega Grala je postala del sprejetega kanona mita o kralju Arturju, tako so ljudje v 12. stoletju verjeli, da so vrednote, ki jih podaja zgodba o Gralu, vrednote višjega pomena. Tako kot je logika pokazala pot k spravi navzkrižnih nauk, tako je občutljivost za nove razsežnosti človeškega čustva odprla pot svežemu izražanju verskega kot tudi posvetnega izkustva.

INVESTITURNI BOJ

Investiturni boj je bil sicer spor med papežem in cesarjem glede umeščanja cerkvenih oseb na duhovniški položaj, ki je bil zvezan z določenim beneficijem, a je bil to v ozadju veliko večji boj – šlo se je za to, kod ima večjo oblast, papež ali cesar.

Vse se je začelo s cesarjem Otonom I., ki je imel poleg posvetne tudi cerkveno oblast, saj je lahko odločal o izvolitvi in odstavitvi papeža. V samostanu Cluny se je pričelo gibanje za reformo cerkve, katere namen je bil cerkvi povrniti ugled in moč, odpraviti simonijo ter osvoboditi cerkev oblasti posvetnih vladarjev. To gibanje je seveda podprl papež Leon IX s svojimi svetovalci, med katerimi je imel posebno pomembno vlogo menih Humbert, ki ga je Leon imenoval za kardinala in je na podlagi psevdoizidorskih dekretalov iz 9. stoletja razvil prepričanje, da ima papež primat pri verskih in cerkvenoupravnih vprašanjih. Papeževi odposlanci so po pokrajinah sklicevali zbere in nalagali deželnim Cerkvam večjo versko resnobo, spoštovanje celibata in prepovedovali simonijo. Leta 1054 so papeževi odposlanci s Humbertom na čelu v Bizancu zahtevali, da vzhodni kristjani priznajo papežev prvenstvo. Ti ga seveda niso in papež ter patriarh sta se medsebojno izobčila. Po smrti Henrika III. leta 1056 je zavladal Henrik IV., ki pa je bil še otrok. Cerkev je izkoristila to situacijo in papež Nikolaj II. je na lateranskem koncilu 1059 sprejel nova pravila za izvolitev papeža, ki so dala odločilno besedo kardinalom in izključila cesarja. Ta odlok je bil za papeštvo neke vrste deklaracija o neodvisnosti. Takrat so sprejeli še en zelo pomemben odlok, ki je laikom prepovedoval podeljevanje duhovnih služb cerkvenim osebam. To je bila kot vojna napoved cesarstvu, a se le to zaradi mladoletnega Henrika še ni moglo odzvati. Spor se je zaostрил pod papežem Gregorjem VII., vzrok pa je bila milanska nadškofija. Ko je njen nadškof izstopil, so na dvoru Henrika IV. namestili njegovega naslednika Gottfrieda, ki pa papežu in Milančanom ni bil všeč, zato so ti izbrali svojega namestnika. Leta 1073 je Henrik IV. predložil to zadevo v presojo papežu, a je pozneje svojo predložitvev preklical. Vse skupaj je izgledalo, kot da se cesar igra s papežem in bi ga rad prisilil, da se ukloni njegovi volji. Gregor VII. pa je storil ravno nasprotno – na sinodi 1075 je izdal odlok, s katerim je še strožje prepovedal laično investituro. Henrik je Gregorja obtožil zlorabe oblasti in ga pozval k odstopu, Gregor pa je Henrika izobčil in mu s tem vzel vso oblast, ki mu je »bila dana od Boga«. Toda tik preden je to storil, je zasnoval niz odločb o kanonski oblasti papeštva, med katerimi je bila tudi pravica, da lahko odstavi cesarja, in s tem dal papeštvu novo orožje, s katerim se je v prihodnosti okrepila Cerkev. Večina členov je prišla iz dokumentov, ki jih je Gregor našel v zbirki kanonov imenovani Psevdo-Izidor, med njimi je bila tudi lažna Konstantinova darovnica. Z izobčenjem cesarja je naredil nekaj, kar ni še nobeden papež, bilo je nepričakovano in nezaslišano. Henrik se je poskušal izbočenja otresti, a mu ni uspelo. Šele leta 1077 je, ko je Henrik s spremstvom trikrat prišel bosonog v spokorniškem oblačilu pred grad Canosso, kjer je bil Gregor nastanjen, preklical obsodbo izobčenja. S svojim spokornim dejanjem je Henrik priznal izobčenje kot pravnoveljavno in se uklonil papeževi duhovni rzsodbi. Po Canossi ni bilo več mogoče po starem vztrajati pri predstavi o sakralni kraljevi oblasti, Cerkev je že postala mogočna politična sila. Henriku preklic izbočenja ni pomagal, kajti nemški knezi so Rudolfa Švabskega oklicali za protikralja. Rudolf se je moral odpovedati nasledstvu za svojega sina in knezom priznati pravico, da si svobodno volijo kralja. S tem je nemška monarhija naredil prvi korak k volilni monarhiji. Leta 1080 je Gregor potrdil novega cesarja in Henrika še enkrat izobčil. Henrik je pozneje sicer Gregorja odstavil in postavil za protipapeža Klemena III., ki ga je okronal za cesarja, toda po Gregorjevi smrti so kardinali izvolili za papeža Urbana II., ki je zaostрил spor s prepovedjo cerkvenim osebam, da se laikom poklonijo za zemljo, ki so jo od njih dobili. Henrikov sin Henrik V. je leta 1122 z wormskim konkordatom rešil spor s papežem Kalistom II. na podoben način, kot so ga rešili v Angliji:

Škof je bil najprej kanonično izvoljen, potem se je poklonil kralju za cerkveno posest, nakar ga je duhovnik duhovno umestil s prstanom in palico. S tem so resda rešili spor za investituro, ni pa bilo določeno razmerje med cesarjem in papežem. Dejstvo pa je, da je ta spor med ljudmi uvedel dvojno zvestobo, posebej do cesarja in posebej za papeža, česar prej ni bilo, saj politična oblast ni bila ločena od verskega temelja.

CERKEV IN KRIVOVERSKA GIBANJA V 12. IN 13. STOLETJU

Možnost izbire (grško *haireisis*) glede vere je krščanskemu nauku povzročala preglavice že za časa apostolov; že v petem stoletju je Avguštin naštel kar 88 različnih herezij. Če so v zgodnjem srednjem veku krivoverci še posamezniki s katerimi je Cerkev opravila občasno in na lokalni ravni, pa je v 12. stoletju postal problem herezije znatno večji. V dvanajstem stoletju so se po Evropi začele kazati resne težnje po očiščenju uradne Cerkve bogastva in moralne razpuščenosti (valdežani) in po uveljavljanju novih izbir (katari). V dvanajstem stoletju je škofom in svetnim vladarjem na pomoč pri zatiranju krivoverstev priskočilo še papeštvo. Tako je papež Aleksander III določil poleg do takratnih svetnih in duhovniških obveščevalcev še posebne uradnike, ki so iskali dokazila o hereziji. Svetne vladarje je pozval naj se borijo proti krivovercem, na tretjem lateranskem koncilu pa je razglasil križarsko vojno zoper katere v Franciji. Njegov naslednik Lucij III leta 1184 izda odlok o ostrejšem nastopu zoper heretike in z njim vpeljal škofovsko inkvizicijo. Inocenc III je prvi papež, ki je herezijo označil za »izdajo« (1119). V njegovem času je bila herezije v Franciji in Italiji že precej v porastu. Na jug Francije je poslal cistercijane, ki pa niso bili preveč uspešni, zato je poslal Dominika Guzmana in dominikance, ki so bili bolj predani pridiganju in zglednemu življenju. Le-ti so postali glavna oporna točka inkvizicije. Njegov naslednik Honorij III je križarsko vojno še stopnjeval, pomagal mu je francoski kralj Ludvik VIII, ki je izdal odlok (1226) s katerim so francoski škofje obsojali, francosko pravosodje pa kaznovalo heretike. Leta 1231 je papež Gregor IX v buli *Excommunicamus* (povzame odlok Friderika II, ki določa zažiganje krivovercev) izdal nadaljnje odloke zoper heretike. Pod Gregorjem IX se je inkvizicija dokončno uveljavila, dominikanci pa so postali papeževi izbrani sodelavci. Inkvizicijo do konca dodela Inocenc IV, ki s svojo bulo *Ad extirpanda* (1252) povzame vse prejšnje papeške izjave in hkrati upraviči rabo mučenja.

Inkvizicija je posebno sodišče, ki je razsojalo tako o dejanjih, kot o namerah. Inkvizicijsko sodišče sestavlja več uradnikov. Odposlanci so raziskovali žarišča herezije, socius je bil osebni svetovalec inkvizitorja, sodišče je imelo tudi stražarje, tajne agente in notarje, ki so arhivirali pomembne dokumente. Ponavadi je prisostvovala tudi skupina nekaj ducatov svétnikov, katerih funkcija je bila bolj formalna. Zastopan je bil tudi škof. Med krivoverci so razlikovali med tistimi, ki so verjeli v kaj drugega in tistimi, ki so povsem zanikali pravo vero. Razlikovali so tudi med »popravljivimi« in »nepopravljivimi«; ker pa je bil že sum dovolj so poznali tudi rahlo sumljive, precej sumljive in očitno sumljive. Obstajali sta dve vrsti inkvizicije, splošna in posebna. »Splošna« je vključevala čas amnestije, ko naj bi se prijavljalo tiste, ki jih sumijo oz. so se prišli sami spovedat. Po izteku amnestije pa se je pričela »posebna inkvizicija«, ko je inkvizitor dobil pristojnosti sodnika, tožilca in porote. Obtoženec je bil priveden na proces, ki se je vršil za zaprtimi vrati, ni imel pravice do odvetnika (odvetniki si jih niso upali braniti) in je samo na splošno izvedel česa ga dolžijo. Včasih so za opravičilo upoštevali nevednost obtoženca ali pa da je bil prijavljen iz škodoželjnosti. Procesi pa so lahko trajali leta, ko je obtoženec gnil v zaporu. Priznanje je bilo najlažje doseči z mučenjem; otrok in starcev niso smeli mučiti prehudo, nosečnice pa so pustili pri miru do poroda.

Pokora je bila lahko lahka (npr. nekajkrat k maši, romanje v bližnja in daljna svetišča in morebitno šibanje), lahko je prišlo do zaseda imetja. Med hujšimi oblikami pokore je bil pripor, »državljska smrt« (nisi več smel opravljati služb in sklepati pravnih pogodb), za »nespravljive« pa je bila pripravljena v veliki večini goreča grmada. Razglasitev in izvršitev smrtne kazni so opravile svetne oblasti.

Inkvizicije je nekje dosegla svoj namen, nekje pa ne. V Španiji je že leta 1230 prešla pod svetno oblast, s čimer je postala posebna institucija in je imela velik vpliv vse do 19. stoletja.

Med heretike je Lucij III leta 1184 uvrstil katare, patarene, humiliate, valdežane in arnoldilste. Najpomembnejši dve sta katarska in valdežanska herezija.

Katari(iz grške besede katharoi, »čisti«) so se razširili v zahodni Evropi v dvanajstem in trinajstem stoletju. Bili so dualistična religija(dva bogova) kakor manihejci pred njimi(tudi bosenska cerkev je dualistična). Njihova vera je bila zmes krščanstva, zoroasterstva in drugih vzhodnih veroizpovedi. Verjeli so v obstoj univerzalnih enakovrednih moči. Na »dobri« strani je Jehov, ki je gospodar luči, dobrotnik in vladar kraljestva čistega duha, na »slabi« strani pa je Lucifer, ki je stvarnik in vladar snovnega sveta, pokorava pa se mu tudi dolina solza in teme. Zveličanje je pri njih možno samo, ko duša pretrga vezi s telesom in se loči od snovnega sveta. Katari so sprejeli Novo zavezo, zanikali pa so Kristusovo učlovečenje in zakramente. Edini zakrament, ki ga je katar lahko prejel je bil duhovni krst-consolamentum(tolažilo). Ta krst je krščencu omogočal, da je prejel svetega Duha in mu je izbrisal izvorni greh ter mu pomagal vstopiti v čisti duhovni svet.

Katari so se delili na dva razreda. Na »popolne«, ki so prejeli consolamentum, in na »vernike«, ki ga še niso. Popolni so živeli asketsko življenje, v čistosti in siromaštvu. Pogosto so se postili, niso se poročali in prisegali. Verniki pa so popolne brezpogojno ubogali in silno spoštovali, saj so edino popolni lahko molili direktno k Bogu. Večina vernikov je duhovni krst prejela na mrliški postelji, saj bi bila askeza popolnih zanje prehuda.

Po letu 1100, posebej še po letu 1140 so se katari silno razširili na severu Italije in jugu Francije(francoskim katarom so pravili tudi »albižani«). Okrog leta 1200 je obstajala je bojazen, da bo celotna južna Francija postala katarska, saj je svetost in preprostost »popolnih« močno razlikovala od bogastva katoliške Cerkve in pokvarjenosti prenekaterih njenih duhovnikov. Katare so v tem času v južni Franciji podpirali tudi izobraženci in proticerkveno usmerjeni trgovci in plemiči.

Valdežani so druga pomembna heretična skupina, ki je dobila ime po Petru Waldu(Valdesu). Le-ta je bil trgovec iz Lyona, ki se je v letih 1175/6 spreobrnil v krščanstvo(domnevno ga je ganila zgodba trubadurja) in je razdal celotno svoje premoženje. Sklenil je Kristusu služiti v uboštvu in s pridiganjem. Tako si je dal prevesti Novo zavezo v materinščino, ki je postala osnova njegovega pridigarskega poslanstva. Ideal njegovega življenja je dobil na tretjem lateranskem koncilu pod papežem Aleksandrom III potrditev, pod pogojem, da valdežani delujejo v dogovoru z krajevnimi cerkvenimi oblastmi. Waldovi privrženci so bili nekakšna utelešena obsodba Cerkve. Leta 1181 jim lyonski nadškof prepove pridiganje, s tem pa jih še bolj podžge k delu. Leta 1184 sledi še izobčenje v Veroni, ki ga podpiše papež Lucij III; ukaže, da jih je potrebno odstraniti z inkvizicijo in svetnim kaznovanjem. Zavračali so vse katoliške praznike, praznovanja in molitve, češ da so človeški izmislek. Izjemo so naredili le pri nedeljah, prazniku Marije Matere božje in očenašu.

SREDNJEVEŠKA EVROPA IN NORMANI

Normani so bili ljudstvo, potomci Vikingov, vojščaki in osvojevalci, ki so se od 8. stoletja iz območja Danske, južne Švedske in južne Norveške selili na jug in se ustavili na področju današnje Francije, imenovane Normandija. Tam so se pokristjanili in kmalu jim je to področje postalo premajhno. Tako so se pustolovski Normani spravili osvajat nove dežele, bojevit del pa se je spravil na sosede.

Kakor ostali Germani, so Normani živeli v manjših plemenih. Bili so pastirji, poljedelci in spretni trgovci, a predvsem so bili morski roparji. Imeli so odlične manjše barke, ki so jih znali ob priliki združiti v nepremagljivo enoto. Za poglavarja so volili enostavno najmočnejšega in najspretnjšega vojščaka, ki pa ni užival posebnih prednosti. To se je poznalo predvsem pri delitvi plena, kjer je bil enakopraven ostalim.

VZHODNA VEJA NORMANOV

V začetku devetega stoletja so se nekatera normanska plemena (Ros, Varjagi) podala na vzhod po ozemlju današnje Rusije in se pomešala med slovanska plemena. Bili so med prvimi prebivalci Novgoroda in Kijeva, a spustili so se tudi vzdolž Dnjepra do Črnega morja in leta 886 so dosegli Bizanc. O teh normanskih plemenih poslej ni več podatkov, ker so se na svoji dolgi poti asimilirali najprej s Slovani, nato pa dokončno z Bizantinci.

SEVERNA VEJA NORMANOV

Prav tako v devetem stoletju so se nekatere skupine Normanov podale na današnjo Irsko, kjer so zgradile več pristanov in oporišč za svoje ladjevje. Tudi sam Dublin je nastal v tisti dobi. Iz teh krajev so Normani leta 874 dosegli Islandijo, leta 986 Grenlandijo in okoli leta 1000 celo današnji Labrador. Nekateri od teh izrednih mornarjev so se na najsevernejši točki tega potovanja obrnili proti vzhodu, obšli severni pol in pristali na obalah Belega morja.

NORMANI NA FRANCOSKEM

Normanski morski roparji so večkrat speljali svoje gibčno ladjevje na rečne izlive in nato po rekah naprej v notranjost dežele. Tako so leta 845 in 856 dosegli celo Pariz. Leta 886 so Normani spet prišli globoko v notranjost in Karel Široki je moral ne samo plačati visoko odkupnino, ampak tudi dovoliti oropanje Burgundije. Leta 911 je Karel III. Preprosti moral sprejeti dejansko stanje: podelil je Normanom vse ozemlje, ki so ga bili zasedli ob spodnjem toku reke Sene. To je postala tako imenovana Kneževina Normandija, ki se je pozneje razširila s pridobitvijo drugih ozemelj. Tu so Normani sprejeli katoliško vero in fevdalno ureditev dežele ter, vsaj formalno, francoski jezik in kulturo, a njihov bojeviti značaj se še dolgo ni umiril.

NORMANI NA BRITANSKEM OZEMLJU

Britanski otoki so bili cilj Normanskih vdorov vse od 8.st., včasih za ropanje, drugič samo za trgovske posle. A tudi Danci so imeli namen zasesti to deželo in končno jim je to tudi uspelo: leta 1013 je danski kralj Knut Veliki združil Anglijo z Norveško. A že njegovemu sinu jo je saški kralj Edvard Spoznavalec odvezel, pri čemer so mu pomagali zavezniki in sorodniki Normani. Ko je kralj leta 1066 umrl brez nasledstva, se je Normandijski knez Viljem, sin njegovega bratranca, potegnil za prestol. Moral si ga je sicer priboriti z bitko pri Hastingsu, a postal je kralj Viljem Osvajalec.

To je bil eden največjih preobratov v angleški zgodovini. Viljem je popolnoma spremenil dotedanji ustroj dežele. Odstranil je vse lokalno plemstvo od oblasti in postavil na odgovorna

mesta normanske izvedence. Državne službe je plačeval z dodelitvijo fevdalnih pravic in s tem uvedel na otoke francosko fevdalno ureditev. V dvajsetih letih njegovega vladanja je bilo na ozemlju sezidanih okoli 80 gradov. V kratkem se je normanska nadoblast razširila na Wales, Škotsko, Ferske otoke, Islandijo. Evropski način življenja se je pozneje še bolj utrdil s prihodom Plantagenetov, ki so bili vladali tudi v Normandiji in so leta 1153 zasedli angleški prestol.

NORMANI V JUŽNI ITALIJI

Kakor so severnjaki v 8.st. odhajali na jug iskat rodovitnejše zemlje in lažje preživetje, tako so morali tudi po kakem stoletju spet zapustiti svoje domove v Normandiji, ki je postala prenaseljena. Zaradi strogo fevdalnega reda, ki je vladal tudi v Normandiji, so samo sinovi prvorojenci lahko dedovali posestva, ostali sinovi pa so morali zdoma in so se večinoma preživljali kot poklicni bojavniki. Tako je veliko število Normanov odšlo v južno Italijo (okrog leta 1000), kjer so se z lahkoto zaposlili kot najemniški vojaki, saj je bil ves polotok v stalnem boju in prepiru. Eden za drugim so si Normani v eni ali drugi bitki priborili slavo, zemljo in plemiški naslov. Premagali so Bizantince in pregnali Arabce iz Sicilije. V teku enega samega stoletja so si pridobili oblast nad vso južno Italijo, Sicilijo, delom Balkana, Malto in manjšimi otoki. Rogerij II., ki se je dal leta 1130 kronati za kralja Sicilije, je vse normanske posesti v Sredozemlju združil pod svojo krono. Njegov sin in naslednik, Viljem I., se je moral spopasti s papeškimi četami, a jih je zlahka premagal in dosegel dolgotrajen mir, ki je prinesel državi obdobje blaginje in kulturne rasti.

Zaradi pomanjkanja moških potomcev je normanska kraljevina nehala obstajati ob koncu 12.st., natančneje leta 1198, ko je s poroko Costanze d'Altavilla in Henrika VI. Švabskega bila vključena v Sveto rimsko cesarstvo.

Normani so pustili svoj pečat v obliki številnih gradov, kot je trdnjava Arm Iron na Squillacu in katedral, kot je npr Roger II. na Cefalu. Po administrativni plati so se delno zgledovali po Bizantincih, Arabcih in Lombardih, in skupaj s svojimi koncepti fevdalnega prava oblikovali enotno vlado. Versko so bili svobodni, zraven Normanskih plemičev je obstajala demokracija Judov, Muslimanov in Kristijanov.

ARHITEKTURA

Za njihov stil so značilni zaokroženi oboki (okna in vrata). V Italiji so v svojo arhitekturo vključili elemente Islamske, Lombardske in Bizantinske arhitekture ter tako začeli s slogom, znanim kot Sicilijanska Romanika. V Angliji obdobje Normanske arhitekture sodi pred Zgodnjo Gotiko.

GLASBA

V obdobju Normanov smo bili priča več pomembnim dogodkom zgodovine klasične glasbe(11.st.). Fécamp Abbey in Saint-Evroul Abbey sta bila središči glasbenega ustvarjanja in izobraževanja. Na Fécamp-u sta poučevala znana Italijana Viljem Volpiano in John Ravenna, ki sta začela tone označevati s črkami. To je še vedno najpogostejša oblika predstavljanja tonov v angleško in nemško govorečih državah danes. Pod vodstvom normanskega opata Roberta de Grantmesnila je nekaj menihov iz Saint-Evroula pobegnilo v južno Italijo, kjer so ustanovili samostan Sant'Eufemia. Tam so nadaljevali s tradicijo petja.

KRIŽARSKE VOJNE

Sredi 11. stoletja so Seldžuki začeli napadati Bizantinsko cesarstvo in jih leta 1071 v bitki pri Manzikertu tudi hudo porazili. Cesar Aleksij Komnen se je 1095 s prošnjo za pomoč pri novačenju pomožnih najemniških enot obrnil na papeža Urbana II. Ta je v Clermontu v svojem govoru pozval moške po krščanskem svetu, naj pridejo v pomoč ogroženim kristjanom na Vzhodu in k varstvu za romarje v Jeruzalem. Njegov govor je bil več kot uspešen, saj so se od vsepovsod začele zgrinjati množice, pripravljene na vojno. Urban je Aleksejevo prošnjo zasukal v smer (v Carigradu niso mislili nanjo), ki je bila dobrodošla južnofrancoskemu viteštvu. Idejni cilj križarjev je postalo, da z bojem osvobodijo Jeruzalem muslimanom in ne bizantinske države Seldžukov. Tistim, ki so si nadeli križ (znamenje zaobljube za pohod) ali dali vbogajme za to stvar, je bila obljubljena odveza grehov. Vzrok za odziv pa ni bil samo verskega nagiba. Papež se je poleg osvoboditve Svetega mesta nadejal tudi združitve vzhodne Cerkvije z zahodno, plemiči, ki so vodili vojake, pa so se za pohod odločali zaradi bogastva in možnosti uspeha, ki so ga videli na Vzhodu – Jeruzalem je veljal za bogato mesto, kjer se cedila med in mleko. Vključila so se tudi italijanska mesta, ki so iskala nova tržišča in trgovske privilegije ter so pomagale z ladjami, predvsem pa z denarjem za plačilo vojakom.

Prva skupina križarjev, ki so jih sestavljale trume kmetov in jih je vodil Peter Puščavnik, je na poti zagrešila pokol Židov v porenskih mestih. Ko so dosegli Malo Azijo, so jih razbili Turki. Druga skupina, ki so jo sestavljali vitezi (eden od pomembnih voditeljev je bil Gottfried Lorenski), je prišla v bližino Carigrada leta 1096. Križarji se niso nameravali politično-vojaško angažirati za Carigrad, temveč so hoteli osvojiti Palestino za Z Evropo. S tem ciljem križarjev pa se ni strinjal bizantinski cesar. Med križarji in cesarjem je prišlo do napetosti, ki so jih za silo rešili z dogovori. Tako so vsi križarji prisegli bizantinskemu cesarju vazalsko vdanost in odvisnost v zameno za oskrbo in podporo na njihovem pohodu skozi Malo Azijo. S tem si je Carigrad želel zagotoviti s strani križarjev osvojena ozemlja, toda križarji se svoje obljube niso držali (npr. Bohemund se je oklical za kneza Antiohije). Julija 1099 so križarji osvojili Jeruzalem in pomorili skoraj celotno muslimansko in židovsko prebivalstvo, za vladarja jeruzalemskega kraljestva pa so izbrali Gottfrieda. Pokol je spodbudil muslimane za odpor in oživil misel na džihad.

Križarske vojne so vzpodbudile nastanek viteških redov: templjarjev, ivanovcev in pozneje tudi tevtonskih vitezov (nemškega viteškega reda). Templjarje je ustanovil Hugo iz Paynsa leta 1119. V prvotni obliki je bil to red menih pod orožjem. Živeli so po pravilih sv. Benedikta, le da so se zraven zavezali še za boj proti poganom. Zaradi darov vernikov so postal templjarji eden najbogatejših izmed vseh verskih redov. Nosili so bela oblačila s križarskim rdečim križem.

Muslimanska zasedba Edese 1114 je dala pobudo za 2. križarsko vojno, pohod sta vodila nemški kralj Konrad III. in francoski kralj Ludvik VII., toda brez uspeha.

Guy Lusignanski, svak gobavega jeruzalemskega kralja Balduina IV., je zbral vse sile kraljestva in 4. julija 1187 pri Hattinu napadel kurdskega vojskovodjo Saladina ter doživel velik poraz. Saladin je tako zavzel Jeruzalem. Užival je velik ugled celo pri nasprotnikih, izkazal se je za velikodušnega, saj se ni maščeval za pokol 1099. Da bi odpravili posledice tega poraza, je bila začeta 3. križarska vojna. Zbrana je bila najbolj mogočna vojska, ki so jo vodili nemški cesar Barbarossa in angleški ter francoski kralj. Kljub temu niso dosegli veliko, Barbarossa je 1190 utonil pri kopanju v rečici v Mali Aziji in nemška vojska se je razkropila, francoski kralj Filip je odnehal po uspešnem obleganju Akkona, angleški kralj Rihard Levjesrčni se je boril najdlje, dosegel je velik uspeh z zasedbo Cipra in pristaniškega mesta

Akkon. Ker je v Sveti deželi užalil vojvodo Avstrijskega, ga je ta vrigel v ječo, ko se je angleški kralj vračal domov.

Inocenc III. je leta 1198 sprožil poziv k novi odpravi. Za financiranje pohodov so vpeljali križarsko desetino. Benetke naj bi poskrbele za prevoz v Palestino, toda ko je bilo ladjevje 1202 pripravljeno za odplutje, ni bilo denarja za plačilo prevoza. Križarji so se zato dogovorili, da bodo za poravnavo stroškov prevoza za Benečane spotoma zavzeli Zadar, ki je bil v ogrskih rokah. Tam so se tudi srečali z Aleksijem, sinom Izaka Angela (ki je bil odstavljen), ki je križarjem predložil načrt, po katerem naj bi njega in njegovega očeta spravili na prestol v zameno pa bi križarji dobili podporo v Palestini in podreditev grške cerkve papeštvu. Križarski pohod je tako spremenil svoj potek in križarji so oblegali Carigrad. Ker se Aleksij in njegov oče nista mogla uveljaviti, so križarji zavzeli mesto in za novega cesarja Latinskega cesarstva oklicali Balduina Flandrijskega (1204). S tem je bil ta križarski pohod končan; križarji Svete dežele niso nikoli videli. Vzhodnorimski dvor se je v Carigrad vrnil leta 1261 in obnovil bizantinsko cesarstvo, ki pa nikoli ni obnovilo svojega obsega in moči.

Potrebno je omeniti še nekatere križarske pohode, ki so se zvrstili v 13. stoletju. Leta 1212 so v Jeruzalem poslali otroke iz Francije. Nedolžni in neoboroženi naj bi omehčali muslimanska srca, toda tiste, ki so uspeli priti do pristanišč, so postali sužnji.

Več uspeha je imel Friderik II., ki je odšel na križarski pohod zaradi obljube papežu, ki mu je dal v upravo Sicilsko kraljestvo. Brez vojskovanja je dosegel zadnji veliki uspeh - pogodbo z muslimani, ki je kristjanom za 10 let zagotovila svete kraje, zlasti Jeruzalem, Betlehem in Nazaret. Friderik se je okronal za jeruzalemskega kralja, toda med ljudmi zaradi odpovedi vojaškimi dejanjem ni bil priljubljen. Po desetih letih so sveti kraji zopet prišli v mohamedanske roke. Križarski pohod pod grofom Thibautom Šampanjskim naj bi jih dobil nazaj, a je bil neuspešen. Kristjani so v naslednjih letih upali, da bi napredujoči Mongoli postali sovražniki Arabcev, vendar se ti upi niso izpolnili.

Naslednja dva pohoda je vodil Ludvik IX. Sveti. Prvi (1248-1254) je bil naperjen proti mestu Damiette v Egiptu, drugi (1270) pa proti Tuniziji. Kralj je odpotoval v Palestino, da bi utrdil Akkon. Na prvem križarskem pohodu je Ludvik padel v ujetništvo in je moral za osvoboditev plačati visoko odkupnino, na drugem pa je umrl. Ko je leta 1291 padel Akkon, zadnja križarska trdnjava, je bilo križarskih vojn konec.

Še vedno pa je ostala ideja za križarske pohode, le da je bila spremenjena v boj proti poganom. Tako so oznako križarskih vojn dobili boji proti polabskim Slovanom, katarom v južni Franciji in tudi Sigismundov pohod proti Turkom leta 1396.

POSLEDICE KRIŽARSKIH VOJN

- Poslabšale so se razmere med Evropo in bizantinskim cesarstvom. Razkol leta 1054 se je poglobil zaradi brezobzirnega ravnanja zahodnjakov v Palestini. Z zavzetjem Carigrada je vzhodnorimska država izgubila politični pomen.

- Razmerje med muslimani in kristjani se je poslabšalo zaradi dogodkov ob zavzetju Jeruzalema leta 1099.

- V križarskih državah je ob stalnih stikih zraslo večje razumevanje za ljudi drugačne vere

- Položaj kraljev kot voditeljev križarskih vojsk je utrdil njihov položaj doma.

- Križarski pohodi so pospešili gospodarske spremembe. Benetke, Genova in Pisa so doživele velik trgovinski razcvet, trgovina z Orientom se poveča. Za trgovske namene so v Evropi skovali v denar več zlahtnih kovin kot prej.

- S križarskimi pohodi se je povečalo zanimanje za sadove vzhodnjaškega duha (Aristotlova dela v predelavi Arabca Averroesa je Tomaž Akvinski vzel za podlago svoji teologiji).

- Viteški redovi so si nabirali bogastva in osvajali ozemlja zunaj Palestine in so nanje prenašala svojo dejavnost ko so drugo za drugo izgubljali križarske države. V 13. st so se templarji umaknili v Francijo, kjer jih je francoski kralj obdolžil krivoverstva in se tako

dokopal do njihovih bogastev. Ivanovci so po padcu Akkona odšli na Ciper, nato na Rodos in naposled na Malto (malteški viteški red). Nemški viteški red pa si je zastavil nalogo, pridobiti novo posest v tedaj še „poganski” Prusiji, kjer so živeli Pruci, pripadniki več baltskih plemen.

Anglija pod Normanskimi kralji

V času preseljevanja ljudstev je v Angliji nastalo sedem anglosaških kraljevin, ki jih je v prvi polovici 9.st. združil kralj Egbert pod vrhovno oblastjo Wessexa. Kasneje je kralj Aflerd oblast razširil na vzhod in odbil poskus Normanov. Konec 10.st. danski kralj Sven Gabelbart prične s ponovnim vojskovanjem proti Anglosasom. Njegov sin Knut II. Veliki leta 1016 osvoji Anglijo in se postavi za kralja. Anglija je skupaj z Norveško in Dansko pod Knutovo vladavino tvorila veliko nordijsko državo.

V času normanske nadvlade v Angliji so člani vladarske rodbine Wessexov živeli v begunstvu v Normandiji. Angleško krono so ponovno prevzeli s Edvardom Spoznavalcem, katerega nasledi sin njegovega svetovalca. Tega pa iz prestola vrže Vilijem I. Osvajalec, ki je Edvardov sorodnik.

Posestva anglosaškega plemstva so bila zaplenjena in dana v fevd normanskim baronom. Ligijski pridržek zvestobe (nižji vazali pri sporih med kraljem in vazali morajo podpreti kralja) je še povečal odvisnost vazalov do angleškega kralja. Dvorni in upravni jezik je postala francoščina, angleščina pa je ostala govornica ljudstva. Z normansko osvojitvijo Anglije opazimo prvo napetost med Anglijo in Francijo. V začetku novega tisočletja je anglosaški kralj Aethelred vpeljal danski denar (danegeld) za plačevanje vojnih davščin in obrambnih ukrepov proti danskim normanom.

Angleški spor za investituro se je pričel, ko nadškof Anzelm iz Canterbuya ni hotel priseči vazalske zvestobe kralju Henriku I. (Viljemov sin). Končal se je l. 1107 na podlagi razločevanja med temporalniško in spiritualniško investituro. Ohrani se kraljev vpliv: volitve škofov se opravljajo na dvoru, izvoljeni pa morajo pred posvetitvijo priseči zvestobo kralju. po smrti Henrika I. ga nasledi hči Matilda (vdova Henrika IV.) To nasledstvo pa je spodbijal Štefan Bloiški (nečak Henrika I.). L. 1153 pride do poravnave po kateri Štefan ostane kralj do svoje smrti, njegov naslednik pa naj bi postal sin Matilde in Geoffreya V. Anžujškega (njen drugi mož) Henrik II.

Henrik II. se je poročil z ločeno ženo francoskega kralja Ludvika VII., ki mu je k njegovi prestolnici in dedni posesti Angliji, Normandiji, Anžujski in Maini prinesla Akvitanijo. S tem je angleški kralj postal vazal francoskega kralja, vendar je bil ta s svojimi malimi kronskimi posesti ob njem prešibak. Tako je angleško-francosko nasprotje za prihodnja stoletja postalo trajna sestavina političnega razvoja v Evropi.

Anglija med Nemčijo in Francijo

Posledica nemško-angleške naveze proti Franciji je bila ta da je Cesarski papež l. 1165 razglasil Karla Velikega za svetnika.

Friderik I. Barbarosa je l. 1165 sklenil zvezo z Anglijo, vendar pa ta ni prinesla rezultatov, kajti angleški kralj se je zapletel v spor s canterbuyjskim nadškofom Becketom. Kralj ga je dal l. 1170 umoriti, kar je oslabilo njegov ugled in se je moral l. 1174 javno pokoriti na Becketovem grobu.

Angleško – francoski spor

Na francoskem prestolu pride l. 1180 do zamenjave vladarja Ludvika VII. Zamenja sin Filip II. Avgust . V Angliji l. 1189 Henrika II. Angleškega nasledi njegov sin Rihard (bolje znan kot Rihard Levjesrčni). Ko se je Rihard vračal s križarskega pohoda je prišel v ujetništvo avstrijskega vojvode. Ki je proti obljubi polovice določene odkupnine izročil cesarju Henriku VI. Tako je med njegovo odsotnostjo v Angliji vladal njegov brat Ivan Brez dežele. Rihard je moral za svojo osvoboditev plačati visoko odkupnino, posredovati pri spravi Henrika VI. Z Welfi in od cesarja je moral vzeti angleško kraljestvo v fevd proti plačilo davka. Posledično je moral fevdalne obveznosti plačevati z denarjem.

Ko je l. 1199 Rihard umrl v Franciji ga je na prestolu nasledil njegov brat Ivan Brez dežele. Bil je zelo nepriljubljen zaradi brezobzirnega ravnanja pri davčnih vprašanjih, zahrbtnosti, razkošnega življenja na dvoru in zavoženega celotnega položaja. Kajti nadaljeval je z vojskovanjem s Francijo, a je pri tem izgubil skoraj vse posesti na Francoskem. Izgubil je Normandijo, Anjou in Poitou. Posledica tega je bila tudi poslabšanje položaja v njegovi deželi. Nakopal si je številne težave. Pri umeščanju nadškofa v Canterburyju je prišel navzkriž s papežem Inocencem III. In posledično ga je ta l. 1209 izobčil, hkrati pa razglasil interdikt nad Anglijo (splošna prepoved, da bi se brala maša). Denar za stroške, ki si jih je nabral v spopadih s francoskim kraljem, odkupnino za Riharda in stroški vmešavanja v spor za nemški prestol je skušal dobiti od baronov in cerkve.

Tako je l. 1213 grozil Britaniji francoski napad, zato je Ivan sklenil mir s papežem. Od njega je vzel v fevd angleško kraljestvo in se zavezal, da bo plačeval vsakoletni tribut v Rim. Leto kasneje se je povezal z Otonom IV. In skušal dobiti nazaj angleške posesti na kontinentu. Vendar sta bila oba dva poražena in Anglija je izgubila celotno ozemlje na celini razen Guyenne (po slovensko Gaskonija). In s tem je bil Ivanov položaj dokončno omajan. Po vnovični kraljevi zahtevi po denarju so se uprli baroni. Po neuspešnih pogajanjih so odpovedali kralju zvestobo in začelo se je obračunavanje po pravilih fevdalnega prava. Baroni so želeli, da se jim potrdi njihova stara pravda. K njihovim uporom se je pridružilo tudi mesto London. Junija 1215 je bil Ivan prisiljen potrditi listino »Magna carta libertatum«. Ta listina je bila pogodba, ki je določila in zavarovala pravice fevdalnega plemstva. Mesta London in poleg njih pravice vseh svobodnjakov do kralja.

- Dolžnosti so bile natančno določene (s tem bile omejene prevelike zahteve pri fevdalnih pravicah)
- Nekatero dajatve so morali potrditi prizadeti na zborovanju vseh kronskih vazalov
- Obnovljene pravice fevdalnih sodišč, kmetje pa zavarovani pred kraljem
- Svobodnjaki so imeli zagotovljeno, da jim bo sodilo sodišče njemu enakih, imeli pa so tudi poroštvo, da ne bodo zaprti brez sodnega postopka
- Sproščeno je bilo trgovanje s tujimi trgovci in pobiranje carin. Poenotili so mere in uteži. S tem je bila dana osnova za razcvet trgovine in zgodnjega angleškega kapitalizma

Kralju je bil dodeljen svet 25 baronov, ki so skrbeli za izpolnjevanje pogodbe. Po Ivanovi smrti se je svet redno shaja in iz njega je sčasoma nastala angleški parlament. Pogodba iz 1215 je dobila pomen temeljnega kamna za angleško ustavno pravo.

Posledice Ivanovih porazov za Francijo

Posledice za Francijo so bile pozitivne. Kralj si je okrepil položaj v domači deželi. Na novo je uredil pravo povečanih kronskih posesti in tako izboljšal svoje finance. Vmešal se je tudi v spor za nemški prestol.

V času velika razkola, ko se zahodno cesarstvo razcepi v dve obedienci: v rimsko in avignonsko. Je Anglija spadala pod rimsko. Papež se zavzema za vzpostavitev miru, ki je nujen pogoj za novo križarsko vojno.

Stoletna vojna (1337 – 1453)

Konec 13.st. je francoski kralj Filip IV. skušal dobiti vpliv v tedaj angleški pokrajini Guyenne (Gaskonija). K zaostrovanju nasprotja med Anglijo in Francijo pa so prispevale tudi razprtije zaradi Flandrije. Saj je bil grof vazal francoskega kralja, državljani pa so bili politično naklonjeni Angliji.

Dve najbolj pomembni sporni vprašanji sta bili:

- Vrhovna oblast Francoskega kralja v Gaskoniji
- Zahteva angleškega kralja Edvarda III. po francoski kroni

Gaskonija je bila zmeraj spotika med Anglijo in Francijo. Eleanora Akvitanska je ob poroki prinesla to vojvodstvo na jz Francije v doto angleškemu kralju Henriku II. Ko je Janez izgubil Normandijo, je to vojvodstvo še kar v njegovih rokah. Kasneje se njegov sin Henrik III. poklonil kralju sv. Ludviku in ga s tem priznal kot fevdalnega gospoda. Francoski kralji so vojvodi gaskonjskemu večkrat zaplenili premoženje (1294,1324 in nazadnje 1337). Ta zadnja zaplemba je pomenila začetek vojne, kajti Gaskonjski vojvoda je imel podporo svojega neodvisnega angleškega kralja.

Iz dednih naključij je nastala zahteva Edvarda III. po francoski kroni. Ko Filip IV. leta 1314 umre, pusti za sabo tri sinove, ki niso imeli moških potomcev. L . 1316 umre najstarejši sin Ludvik. Tako postane kralj njegov brat Filip. Ko tudi najmlajši brat Karel umre l. 1328, postaneta kandidata za nasledstvo grof Filip Valois in Edvard III. Angleški. Filip je bil sin mlajšega brata Filipa IV., Karla Valoisa. Edvard si je lastil pravico do prestola sklicujoč se na svojo mater Izabelo, hči Filipa IV. Dedno je bil kroni bližje Edvard, čeprav je prenos potekla po ženski liniji nasledstva. A je bil za kralja okronan Filip Valois, kajti takrat je bil še Edvard mladoleten.

Potek stoletne vojne

Angleži l. 1340 premagajo francosko mornarico in se izkrcajo na celino. Njihova vojska lokostrelcev pri Crecyju l. 1346 porazi francosko viteško vojsko. In s tem so si Angleži pridobilo Normandijo.

V bitki pri Maupertuisu v Poitouju angleži ujamejo francoskega kralja Janeza. Plemstvo je bilo v bitkah zdecimirano in dežela upostošena. Zaradi kuge je upadalo število prebivalstva in državna blagajna je bila prazna. Filip VI. skliče zastopnike plemstva, duhovščine in krajevnih mest (generalne stanove), da bi se posvetovali o splošnih zadevah (med drugim o dovolitvi davkov). Po porazu l. 1356 se v generalnih imeli premoč meščani. V tem času so se pričeli tudi kmečki nemiri. Generalne stanove je za kratek čas uspel obvladati vodja pariških trgovcev, Etienn Marcel in uspel regentu predložiti program za novo ureditev politične oblasti in financ. Z uresničitvijo tega predloga bi Francijo pripeljal na pot k parlamentarni monarhiji. Vendar pa so ga zaradi zveze z Angleži prebivalci usmrtili. Meščanstvo je l. 1413 ponovno skušalo omejiti kraljevo oblast. Vendar pa je prestolonaslednik Karel V. uspel pomiriti deželo, odkupiti očeta in skleniti premirje. Njegov svetovalec Bertrand du Guescelin pa je do 1380 pregnal Angleže iz skoraj vseh njihovih trdnjav.

l. 1377 v Angliji Edvard III. umre. Nasledi ga mladoletni vnuk Rihard II. socialna sestava dežele je razmajana zaradi vojnih bremen in epidemije kuge. Ko l. 1381 vpeljejo glavarino pride do velikega kmečkega upora, ki se mu pridružijo rokodelci in trgovci mesta London. Rihard prekliče parlament kar povzroči napetosti med Rihardom in plemiškimi skupinami. Henry Bolingbroke l. 1399 prisili Riharda k odstopu, ki ga potrdi parlament. Na angleški prestol pride prvi Lancaster, Henrik IV.

v Franciji pride po smrti Karla V. do vnovičnih razprtij, saj njegov naslednik Karel VI. l. 1392 zblazni. Za regentstvo pričneta tekrovati Orleansko-armagnaška in burgundska rodbina. Po umoru vojvode Orleanskega pride do odkrite vojne med rodbinama kar izkoristi Henrik V. in ponovno začne z angleško-francosko vojno. Francozi doživijo poraz v bitki pri Azincourtu l. 1415. Burgundski naslednik se poveže s Anglijo (burgundskega vojvodo so pri nekem pogajanju s francoskim prestolonaslednikom Karlom VII. umorili). Karel VII. ima l. 1425 v rokah le še nekaj gradov ob Loiri.

Preobrat v stoletni vojni

Šestnajstletna Ivana iz Domremyja je prepričala prestolonaslednika o svojem verskem poslanstvu za rešitev Francije. S četami, ki jih je dobila na voljo je leta 1429 razbila angleško obleganje Orleansa. Francoska vojska je pričela s osvajanjem J od Loire. Ivana je Karla VII. peljala na kronanje v Reims. Pri obleganju je prišla v roke Burgundijcem in ti so jo izročili Angležem. V Rouenu (ozemlje pod angleško oblastjo) so jo l. 1431 postavili pred sodišče kot čarovnico, jo obsodili in sežgali na gmadi- Burgundski vojvoda je l. 1453 sklenil mir s Karlom VII pri katerem si je z nekaj ozemlji povečal burgundsko posest. Do l. 1453 pa so Francosko s svojih tal izrinili Angleže, le pristanišče Calais je ostalo angleško. Stoletna vojna se je končala s francosko zmago pri Castillonu l. 1453. V vseh velikih bitkah te vojne so zmagali Angleži.

Posledice stoletne vojne

Zmag francoskega kraljestva omogoči, da Valoisi obranijo pravice do francoskega prestola. Stoletna vojna je v obeh državah sprožila družbene nemire, politične in gospodarske pretrese. Dolgoletni boji s Francijo v Angliji povzročijo, da se kulturni sloj odtrga od kulturnega vpliva Francije, kateri je obstajal od normanske osvojitve.

Konec stoletne vojne v Angliji pomeni začetek dobe plemiških bojev med rodbinami Lancaster in York (vojna med belo in rdečo rožo). Boji so se končali l. 1485, ko je zavladal Tudor Henrik VII. sorodnik obeh hiš.

V Franciji se kljub vsem pretresom okrepi kraljeva moč. Filip VI. je vpeljal solino (izredna dajatev), ki se je plačeval poleg dohodnine izpričane od 13.st. Ti davki pa ne bremenijo plemstva in duhovščine. Generalni stanovi so se po vojni uveljavili kot instanca, ki predpisuje davke. V Franciji Karel VII. v več mestih nastani posadke in s tem ustvari stalno vojsko, razkropljeno po kraljestvu. Boruška pragmatična sankcija zagotovi Karlu VII vpliv na zasedanje cerkvenih služb. Po koncu vojne je ob vzhodni meji Francije z vojvodino Burgundijo nastala nova, močna država, ki je kazala želje po samostojnosti, čeprav so bila nekatera burgundska ozemlja vazalsko odvisna od Francije.

Notranje politične razlike v 13.st.

Notranji razvoj Francije in Anglije ima precej podobnosti. Obstaja pa ena velika razlika. Medtem ko v Angliji vidimo, kako se postavljajo meje kraljevemu absolutizmu, vidimo v Franciji ravno rast tega absolutizma. Za to lahka najdemo tri poglobitve razloga.

- V Franciji zgodnjega 13.st. ni bilo tradicije skupnega odpora zoper kraljevo upravo, kakršnega je porodila borba za Magno Charta v Angliji
- Francija, kot še vedno je, dežela veliko večjih razsežnosti, z večjo razpršenostjo lokalnih običajev in izročil

- Izjemna osebnost kralja, ki je vladal Franciji od leta 1226 do 1270, sv. Ludvik

Vojna med belo in rdečo vrtnico se imenujejo boji med naslednikom Edvarda III za angleško krono. Ime so dobili po emblemih tekmecev: bela vrtnica je znak vladarske hiše York, rdeča pa vladarske hiše Lancaster. Kruta tekma se je razvila v času dolge manjšinske vlade Henrika VI (1422 - 1461) iz hiše Lancaster. Ko se je postaral, je postal nesposoben in podvržen napadom norosti. Poleg tega je doživel še ponižujoč poraz v stoletni vojni. L 1454 je parlament za protektorja imenov Riharda, vojvodo Yorškega, toda l. 1455 ga je izključil iz kraljevega sveta, zato se je začel boj. Spopadi so se končali z zmago Henrika Tudorja, ki je kot Henrik VII postal prvi kralj dinastije Tudor (1485 – 1603).

NEMŠKI VITEŠKI RED

Leta 1099 se je posrečilo krščanskim križarskim vojskam pod vodstvom Gottfrieda Bouillonskega zavzeti sveto mesto Jeruzalem in ustanoviti Jeruzalemsko kraljestvo. S tem dejanjem je bila romarjem zopet omogočena pot do svetega groba, kamor so prihajali v velikih množicah. Za njihove potrebe, zlasti v slučaju bolezni je bilo slabo poskrbljeno. Posamezne narodnosti so se torej čutile prikrajšane, da poskrbijo za svoje romarje. Pod vodstvom duhovnega predstojnika imenovanega prior je nekaj posameznikov vzdrževalo gostišče za uboge in bolne romarje. Vestnik Križniškega reda navaja dejstvo, da je po vsej verjetnosti že okrog leta 1119 neki bogat romarski par iz Nemčije v Jeruzalemu ustanovil hospital za romarje, ki so bili bolni, onemogli ali brez finančnih sredstev. Kmalu se jim je pridružilo več rojakov. Zraven hospitala so sezidali cerkvico in jo posvetili Materi božji. Trgovci in romarji so to neznatno ustanovo radi podpirali z milodari. Tako je nastala družba, ki si je naredila ime Red bratov nemške hiše in hospitala naše ljube gospe v Jeruzalemu. Ukvarjali so se izključno s postrežbo bolnikov, romarjev in križarjev, ki so se borili proti nevernikom. Živeli so po avguštinskem redovnem pravilu. Leta 1189 je sveto mesto spet padlo v roke Mohamedancev in gostišče svete Marije Jeruzalemske je izginilo. V svojih pravilih je red združeval viteštvo in redovništvo, oziroma boj in strežbo bolnim in slabotnim. Naslednica le tega je bila »Bolnica Sveta Marija nemške hiše v Jeruzalemu« pred trdnjavo Akon. Nemški križarji so to trdnjavo oblegali, oblegovalcem pa je sultan zaprl dovoz hrane in pitne vode, zato so se v taboru razvile kužne bolezni, ki so pomorile več ljudi, kot vojna sama. Takrat je nastala karitativna (dobrodelna) ustanova, ki jo še danes poznamo pod imenom Križniški red. Pod vodstvom mojstra Siegbranda so se združili meščani mest Bremna in Lübecka in leta 1190 iz jader svojih ladij napravili zasilno bolnico ter v njej stregli bolnikom. Po odhodu le tih je vojvoda Friderik Švabski zaupal vodenje zavetišča svojemu dvornemu kaplanu Konradu in komorniku Burkardu. Oba sta napravila svete zaobljube ter se posvetila službi bolnikom in bolnišnici, ki sta jo poimenovala »Hospital Beatae Mariae Teutonicorum in Jeruzalem - Bolnišnica Sveta Marija nemške hiše v Jeruzalemu«. To ustanovo je 6. februarja 1191 potrdil papež Klemen III. in jo sprejel v svoje varstvo. Ko je pristanišče Akon po dolgem obleganju 12. julija 1191 prišlo v roke kristjanov, se je novoustanovljeni red preselil v Jeruzalem, kjer si je postavil bolnico. Za novo ustanovo so priredili pravila templjarjev in ivanovcev. Redovna knjiga Križniškega reda temu dejstvu pritrjuje, saj navaja, da je Križniški red nastal sredi 13. stoletja v Akonu, to je v času tretje križarske vojne. Red je bil torej ustanovljen leta 1190, ko je oblikoval svojo prvo lastno redovno Pravilo. Leta 1198 se je bolniška bratovščina spremenila v viteški red; 19. februarja 1199 ga je potrdil papež Inocenc III. Od tod dalje pa lahko govorimo o Nemškem viteškem redu. Podobno kot templjarji in ivanovci so tudi nemški vitezi obe nalogi lahko izpolnjevali z mečem. S tem se pomoč bolnikom in romarjem ni nič zmanjšala, temveč se je razširilo delovno področje reda: v močno naraščajoči stiski časa so bile redu dodatno naložene naloge, da brani krščansko vero pred Kristusovimi sovražniki. Za uresničevanje te pomembne naloge so že od ustanovitve v skupnost sprejemali tudi duhovnike; le-ti so utrjevali brate v veri in pomagali bolnim. Bistveno so prispevali k temu, da je red vselej ohranil značaj duhovno – viteške ustanove. Vse do končne izgube Svete dežele je Nemški viteški red imel na vzhodu močan vojaški kontingent, vzdrževal pa je špital in sedež reda. Cesar Friderik II. je leta 1237 dovolil Nemškemu viteškemu redu v Avstriji, na Štajerskem in Kranjskem pobiranje mitnine, mu potrdil pravico do sodne oblasti in zagotovil redovnim posestvom posebno varstvo. Nemški viteški red je sedež reda po padcu Akona najprej preselil v Benetke, od tam 1309 v

Marienburg v Prusijo, leta 1457 v Königsberg, nato leta 1526 v Margentheim in končno 1809 na Dunaj, kjer je še danes.

Vitezi v belem plašču s črnim križem

Trenutek, ko se bolniška bratovščina uradno preoblikuje v viteški red, spremljajo tudi vstopi mnogih plemičev v red; zadali so si nalogo braniti svete kraje pred neverniki. Izključno karitativni namen reda je stopil nekoliko v ozadje, čeprav je bil prisoten v vseh stoletjih kasnejšega razvoja. »Krščanska ljubezen do bližnjega je združila prve brate našega reda v Jeruzalemu, da bi s skupnimi močmi lažje pomagali bolnim in ubogim romarjem.« Bratje vitezi so v novoustanovljenem viteškemu red živeli po pravilu templjarjev, glede postrežbe bolnikov pa po pravilu ivanovcev. Pri ureditvi redovnega življenja so se zgledovali pri dominikancih in cistercijanih; vzorec življenja niso le prevzeli, temveč so ga prilagodili svojim potrebam in karizmi. Za svojega predstojnika – velikega mojstra so postavili Henrika Walpota, kot zunanji znak pa so vitezi nosili bel plašč s črnim križem. Izreden razmah je Nemški viteški red doživel pod četrtim velikim mojstrom Hermanom von Salza, ki ga je vodil v letih 1210 – 1239, ki se je odlikoval kot vojskovodja in diplomat v križarskih vojnah. Pod njegovim vodstvom je red dobil več postojank v Evropi. Nesebična služba članov mlade viteške redovne skupnosti trpečim in pomoči potrebnim ljudem je kmalu izzvala obilje darov in s tem povzročila naglo širjenje reda čez ves sredozemski prostor in v sosednje dežele. Nastale so komende in bolnišnice v Sveti deželi in na Cipru, v Grčiji in Italiji, Franciji, v Španiji in na Nizozemskem, v rimsko-nemškem cesarstvu in na območju Baltika. Postojanke Hermana von Salza na Francoskem in v Španiji pa se niso mogle prav uveljaviti, zato so v drugi polovici 13. stoletja vse tamkajšnje komende razpadle in bile končno za red izgubljene. Tudi na Sedmograškem je red bival nekaj časa – med leti 1211 in 1225 – je na prošnjo ogrskega kralja Andreja II. zaviral nomadskim Kumanom pohode na zahod. Zaradi spora z kraljem pa je moral red zapustiti Ogrsko. Sočasno z rastjo v Sveti deželi se je pod vodstvom velikega mojstra Hermana von Salza začelo v Prusiji in Litvi za red njegovo skozi stoletja najpomembnejše in občudovanja vredno delovanje. Tam so bratje ustanovili državo zahodnjaškega tipa, ki naj bi do zadnjih gospodarskih oblik konkretno uresničila krščanski pogled na svet. Križniški vitezi ostajajo ves čas zvesti prvotnemu poslanstvu, zato poudarjajo najstarejša pravila: »Bratje naj se vedno zavedajo, da so se, ko so stopili v red, prav tako trdno zaobljubili služiti bolnikom kot viteško se bojevati«. Kardinal Vitry pa primerja redovne viteze z nebeškimi prikaznimi po preroku Ezekielu: »... pol so ljudje in pol levi: ljudje v bolnicah, levi v boju«. Dva kraja predstavljata obe delovni področji reda: Marienburg in Marburg. Marienburg kot znamenje za državo, katere zastava je nosila križ; Marburg, kjer je v bolnišnici delovala sv. Elizabeta, kot znamenje tihega služenja bolnikom, ubogim in pomoči potrebnim.

Redovna viteška država v Prusiji

Prihod Nemškega viteškega reda v Prusijo je največjega pomena za nadaljnji razvoj in suverenost tega viteškega reda. Prusi so bivali ob Vzhodnem morju med dolnjim tokom rek Visle in Njemna. Pri njihovem pokristjanjevanju je dosegel dokaj uspehov danski misijonar Kristijan, ki je tam ustanovil red Dobrinjskih vitezov. Papež ga je postavil za škofa Prusije. Škof Kristijan je prosil vojvodo Konrada Mazovskega, naj v boj proti nevernikom vključi Nemški viteški red. Red se je pod poveljstvom Hermana Balkeja lotil naloge. Hermanu Balkeju je veliki mojster podelil naslov deželnega mojstra (komturja). Papež je njemu v pomoč, v vseh deželah nemškega cesarstva, razglasil križarsko vojno proti Prusom. Leta 1230 je red začel na podarjenem poljskem ozemlju levo do reke Visle graditi trdnjave. Od tod so vitezi pod Balkejevim poveljstvom prodirali vedno bolj proti vzhodu in povsod gradili trdnjave kot izhodišča nadaljnega prodiranja. Leta 1235 so se Nemškemu viteškemu redu pridružili Dobrinjski vitezi, leta 1237 pa še s sorodni viteški red Mečenoscev. Leta 1204 je

misijonar Albert (umrl leta 1229) ustanovil križarski red nosilcev meča (Mečenosci), ki mu je dal pravilo templjarskega reda. Albert je imel veliko oporo v papežu Inocencu III., ki ga je spodbujal in podpiral. Albert je bil mož dejavnosti in pametnih nazorov, ustanovitelj Rige (1201) in njen prvi škof Nemški viteški red je dobil vsa njihova posestva in postojanke. Leta 1240 je pod poveljstvom pomoravskega kneza Svantopolka prišlo do velike vstaje podjarmljenih Prusov, ki pa jo je red po velikih izgubah zatrl. Do popolnega miru je prišlo šele 1253. Potem se je red lotil osvajanja še nekaterih nezavzetih vzhodnopruskih pokrajin. Že leta 1258 je papeški legat Viljem Modenski razdelil Prusijo na 4 škofije. Stolica je določila, da dobi red dve tretjini dežele, ostalo tretjino pa škofije. Praktično pa je bil gospodar vse Prusije Nemški viteški red, čeprav so bili škofje teoretično na svojem ozemlju neodvisni. Leta 1260 se je začela osvobodilna vojna Prusov; leta 1283 so ponovno vzpostavili mir, ko je Nemški viteški red Prusijo dokončno vojaško osvojil in ustanovil fevdalno državo (Deutschordenstaat). Od leta 1237 je red vladal še nad Livonijo, od 1309 nad Pomorjansko in od 1346 nad Estonijo. V Prusijo je Nemški viteški red dejansko prišel leta 1237 na povabilo mozovijskega kneza Konrada za pomoč proti poganskim Prusom. Tako je nastala država Nemškega viteškega reda. Leta 1291 po dokončni izgubi Akona v Palestini je bila izgubljena tudi prva glavna redovna hiša Nemškega viteškega reda. Sedež reda je bil pod velikim mojstrom Feuchtwangenom prenesen v Benetke. Leta 1309 je veliki mojster Siegfried Feuchtwangn znova prestavil sedež reda, in sicer v Marienburg ob rečici Nogat v zahodni Prusiji, ker je bila tu prusko – livonska balija (redovna provinca) največja. Vzpostavitev lastne države Nemškega viteškega reda v 13. stoletju na Baltiku je imela več posledic: kolonizacija nenaseljenega ozemlja s prihodom nemških kmetov, krčenje gozda, kjer zraste med leti 1300 in 1400 blizu dva tisoč vasi in desetine mest. Upravljanje državnega teritorija, njegova obramba in novi cilji so zahtevali polno angažiranost vseh sil. Na čelu redovne države je bil veliki mojster (Hochmeister), na čelu redovne uprave izven državnega ozemlja Prusije pa nemški mojster (Deutschmeister). Obrambni in vojaški vidik poslanstva je šel z roko ob roki tudi z ustanavljanjem dobredelnih ustanov v tej viteški državi; tukaj se kažeta blaginja in propadanje celotnega reda. Prve podaritve redu so bile bolnišnice, kakor vemo iz ohranjenih zapisov. Proti koncu 13. stoletja je imela država Nemškega viteškega reda v Prusiji 1200 kvadratnih milj, v njej pa je bilo okrog 1000 večjih in manjših bolnišnic in karitativnih ustanov. V času velikega vzpona in silne moči pa se v začetku 15. stoletja že začno kazati prve razpoke v navidez mogočni stavi reda. Balijo Ahajo in Grčijo so uničili Turki, balijo Češko pa husiti. Skoraj istočasno, v dvajsetih letih 15. stoletja, je red izgubil balijo Sicilijo in Apulijo, kjer je imel red še iz časov Hermana von Salza močan kontingent mož za boj proti gusarjem. V baltiškem prostoru pa si je Nemški viteški red nakopal mogočnega nasprotnika pri poljskem kralju Jagijelu. Po uniji Poljske in Litve je Poljska po letu 1386 postala velesila. Ker je država Nemškega viteškega reda Poljski zapirala dostop do morja, je bilo samo vprašane časa, kdaj bo prišlo do konflikta. Viteški veliki mojster Ulrik von Jungingen je sam stvari še pospešil, vsekakor pa je napačno precenil moči, ko je mislil, da bo lahko s četami Prusije obračunal z združeno litovsko in poljsko vojsko. V boju proti združeni Poljski in Litvi, 15. julija 1410, je bil Nemški viteški red pri Tannenbergu na Poljskem uničujoče poražen. Red je doživel enega najhujših porazov v svoji zgodovini, kjer je življenje izgubil tudi veliki mojster sam, od katerega se ni več opomogel k prejšnji moči. Vojaški spopadi so trajali še desetletja in v veliki meri izčrpavali obe strani. Veliko škodo povzročile roparski vpadi, ki sledijo v redovno državo in obleganje Marienburga. Pričela se je dolgoletna vojna, v kateri je bil Marienburg prodan in dežela opustošena. Po podpisu Tornjskega miru leta 1466 je moral viteški red odstopiti Poljski zahodno Prusijo, vzhodno Prusijo pa sprejeti kot poljski fevd. »Veliki mojster, ki odslej stoluje v Königsbergu, je dobil naziv poljskega državnega kneza«, poroča Križniški vestnik. Redovni kapitelj je nato skušal končati sovražnosti s Poljsko, zato je bil leta 1511 za velikega mojstra izvoljen mejni grof Albrecht von Brandenburg, bližnji

sorodnik poljskega kralja Sigismonda. Albrecht, ki je z večino redovnih sobratov prestopil v protestantizem, si je želel prisvojiti redovno kneževino vzhodno Prusijo. V Krakovu je 8. aprila 1525 podpisal s kraljem Sigismundom fevdno pogodbo, s katero je to posest tudi dobil.

Kaj je to red?

Viteški redovi so redovniške skupnosti, ki so nastale v času [križarskih vojn](#) in so v svojih ustanovah povezovala pravila [redovniškega življenja](#) in [viteštva](#).

Izvor in značilnosti

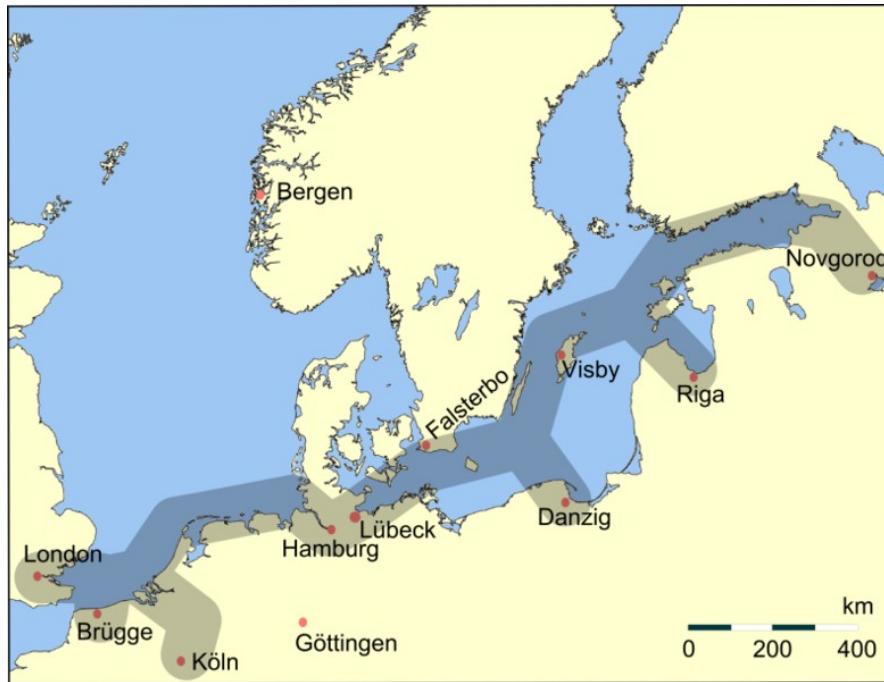
Pripadniki prvih vojaških redov, ki so nastali v [Sveti deželi](#), so prvotno negovali bolnike in ranjence in skrbeli za romarje, njihova glavna naloga pa je kmalu postala vojskovanje proti "krivovercem": [muslimanom](#) ([rekonkvista](#)), [heretikom](#) (albižanom v južni [Franciji](#)), [poganom](#) (v [Prusiji](#) in [Litvi](#)) ter obramba Svete dežele. Pripadniki redov so bili izključno katoliški kristjani, tesno povezani s [papežem](#).

O ustanoviteljih vojaških redov je malo povsem zanesljivih podatkov. Okoli njih so se kasneje spletle številne [legende](#), prav gotovo pa niso bili posebno pomembne osebnosti. Prvi bratje iz vojaških redov so bili večinoma iz vrst nižjega plemstva, vitezi in bogati kmetje. Resnično bogatih in zelo vplivnih je bilo izredno malo. V vojaške redove so sprejemali tudi ženske, čeprav so redovna pravila to prepovedovala. Bratje so namreč kmalu ugotovili, da si ne morejo privoščiti zavračanja vplivnih donatoric s tem, da jih ne sprejmejo med svoje članstvo. Kakorkoli že, število žensk in njihov vpliv na razvoj vojaških redov je bil vsekakor majhen. Vojaški redovi so od leta [1128](#) do končne izgube [Svete dežele](#) leta [1291](#) igrali pomembno vlogo v vseh [križarskih vojnah](#). Izjema sta bili [četrti križarska vojna](#), v kateri so križarji leta [1204](#) osvojili [Bizanc](#), in križarska vojna proti [albižabnom](#) v južni Franciji ([1212-1255](#)).

Hansa (osnoven oris)

je bila zveza trgovskih cehov, ki je v poznem srednjem veku ter zgodnjem obdobju novega veka, med 13. in 17. stoletjem, vzpostavila in vzdrževala trgovski monopol na področju Baltskega morja, delu Severnega morja in preko večine Severne Evrope.

Zgodovinarji navadno povezujejo izvor zveze z razvojem severnonemškega mesta Lübeck, začnši z letoma 1158 oziroma 1159. To je čas, ko je območje iz rok grofa Schauenburga in Holsteina iztrgal vojvoda Saške Henrik Lev. Pred tem je bila baltska regija znana po potovanjih avanturistov, ropih in piratstvu. Četudi so nekatere odprave plule po rekah daleč v notranjost, npr. do mesta Novgorod, se je pričel razmah mednarodnega trgovanja na območju Baltika šele z razvojem Hanse.

Hanzaetska zveza

Lübeck je postal središče za trgovce iz Saške in Westfalije za širjenje proti vzhodu in severu, še preden se oznaka Hansa pojavi v dokumentih. Trgovci v mestih so začeli formirati cehe oz Hanse z namenom trgovanja z čezmorskimi mesti, posebej v manj razvitih mestih vzhodnega Baltskega območja. Viri lesa, jantarja, smole, krzna, pšenice in ržena so prenašali po splavih in ladjah do pristanišč. Vsak ceh je imel svojo zaščitno vojsko, kajti trgovske ladje so večkrat uporabljali za prevoz vojakov in njihove opreme. Če je prišlo do kakšnega oboroženega spopada, so Hansaetska mesta priskočila en drugim na pomoč.

Pred Hanzaetsko zvezo je vodilno mesto v Baltiku zasedalo Švedsko mesto Visby, ki je imel svoje trgovske postaje do Rusije (mesto Peterhof). Pred ustanovitvijo zveze (1356) se beseda Hansa ni uporabljala v Baltiku, ampak so uporabljali izraz Varjag.

Družba zveze se je trudila, da bi umaknili omejitve trgovanja za njene članice. Trgovci Kölnske Hanse so prepričali Henrika II. Angleškega, da jim je l. 1157 umaknil vse dajatve (po angleško toll) v Londonu in jim dovolil trgovanje na sejnih (trgih) po Angliji.

»kraljica Hans« Lübeck, kjer so trgovci pretovarjali dobrine iz severnega in Baltskega morja je dobil imperialistični privilegij l. 1227 in postal svobodno imperialistično mesto. Edino takšno vzhodno od Elbe.

l. 1241 je Lübeck, ki je imel dostop do Baltskih in Severno morskih ribiških lovišč formiral zvezo z Hamburgom, ki je kontroliral dostop trgovanja z soljo iz Lindenburga. L. 1260 se jima pridruži Köln. L. 1266 Henrik III. Angleški podeli Lübecku in Hamburgu ustavno listino oz patent za delovanje v Angliji. L. 1282 se jima pridruži še Köln in tako postanejo najmočnejša Hanzaetska kolonija v Londonu. Večina pobud za takšno sodelovanje je prišlo iz teritorialne razdrobljenosti kraljevin, ki niso bile zmožne zagotoviti varnost za potrebe trgovanja. Tako je l. 1356 v Lübecku uradno dobila Hanzaetska zveza strukturo.

Širitev

Lokacija Lübecka pri Baltiku je omogočala dostop za trgovanje z Skandinavijo in Kijevsko Rusijo. To je postavilo Lübeck v neposredno konkurenci z Skandinavci, ki so kontrolirali to območje ob Baltiku. Konec rivalstva z Visbijem je Hansa postavila z

podpisom sporazuma. In tako pridobila dostop do notranjosti Rusije (pristanišče Novgorod, kjer so postavili trgovsko postojanko). V Lübecku so imeli vsake toliko let zborovanje zveze. Sklepi, ki so jih sprejeli niso bili zavezujoči za posamezna mesta. Zveza ni imela stalno število članic, tako da se je število članic gibalo med 70 in 170 mest.

V velikih pristaniščih v tujih deželah so imeli člani zveze svojega stalnega trgovca in skladišče. *(postojanka se imenuje Kontor, to je star srednjeveški izraz švedskega izvora, ki pomeni pisarna. Takšna večja mesta so bila London, Brugge, Bergen in Novgorod) Zveza je primarno trgovala iz vzhoda proti Flandriji in Angliji (uvažanje lesa, medu, krzna, ržena, voska, jantarja in pšenice). V nasprotni smeri pa tekstil in manufakturne izdelke (predvsem bakra in železa). Nemški kolonialisti v 12. in 13. st. so se ustalili v številnih mestih ob vzhodni obali Baltika, kot so Talin, Riga, Elbing, Thorn in Tartu. Ki so postala članice v Hanzaetski zvezi. Večina mest je dobila pravice mesta Lübeck, ki jim je omogočila pravico se pritožiti na Lübeckov mestni svet. Prevladujoč jezik trgovanja je bila srednje nizka nemščina, narečje z velikim vplivom na dežele sodelujoče v trgovanju zlasti na skandinavske jezike.

Vrh

Članice zveze so si delile določene karakteristike:

- Večina mest so začela kot neodvisna mesta, ki so bila neposredno dolžna zvestobo svetemu rimskemu cesarstvu. Z nobenimi vmesnimi vezmi do lokalnega plemstva.
- Strateški pomen mest ob trgovskih poteh, ki posledično pomeni večanje imperialne politike ob poteh. Vzrok za to je tudi močno oboroženo ladjevje in vojska.
- Zveza je med l. 1361 – 70 bojevala vojno z Dansko. Na koncu neuspešno, ampak zveza je l. 1368 oplenila Kopenhagen in Helsinburg. In tako prisili kralja Valdemarja IV Danskega in njegovega zeta Hakona VI Norveškega, da sta zvezi odstopila 15% profita od Danskega trgovanja v posledičnem miru v Stralsundu l. 1370.

Zveza se je bojevala proti piratom (gusarjem) med l. 1392 – 1440. Kasneje se Amsterdamski trgovci pridobili prost dostop do Baltika in s tem prelomili monopol Hans. Za zaščito naložb in ladij je zveza urila pilote in postavljala svetilnike. Zaradi njihove gospodarske moči so si nakopali veliko sovražnikov. Zlasti v Angliji, kljub temu je Kralj Edvard IV Angleški ponovno obnovil privilegije Hanse v t.i. utrechtskim miru l. 1474. Zahvale temu gredo tudi finančne pomoči zveze k Yorkistom v vojni dveh rož. Stoletje kasneje v l. 1597 je kraljica Elizabeta I. Angleška izgnala zvezo iz Londona.

Vzpon rivalskih moči

Gospodarska kriza v 14. st. je tudi prizadela hanso. Njihovi nasprotniki so se dvignili v oblikah nacionalnih držav. Poljska je premagala Tevtonske viteze l. 1466. Ivan III. Ruski je končal neodvisnost Hanzaetskega kotorja Novgorod l. 1478. Prav tako so nova plačilna sredstva pripeljana iz Italije prerasla gospodarstvo zveze.

V 14. st. se pojavijo napetosti med Pruskim območjem in Lübeckom. Pruski interes je bil izvoz lesa in zrn, ki so bila zelo pomembna za Anglijo, Italijo in Španijo. Prav tako so lahko Prusi po kopnem obšli Lübeck, ki je bil odvisen od dostopa do plovbe.

Velika korist za zvezo je bila kontrola trga izdelovanja ladjevja, večinoma v Lübecku in Danzingu. Hansa je prodajala ladjevje vsepovsod po Evropi vključno z Italijo. S tem pa pridejo v nasprotja s Holandskimi ladjedelcem, ki so direktno začeli trgovati z Danzingu in

severno nemškimi princii in tako izločijo hanso kot posrednika. Ker so Antwerpen, Brugges in Hollandija postali del vojvodstva Burgundije, so uspešno nastopali proti zvezi. Takrat se je glavni trg premaknil iz Brugga v Amsterdam.

Konec zveze

Na začetku 16.st. se je zveza znašla v najtežji situaciji do tedaj. Vzpenjajoče švedsko kraljestvo je prevzelo nadzor nad večino Baltika. Danska je prevzela kontrolo nad Novgorodom. Mesta, ki so tvorila zvezo so začela postavljati svoje notranje politične interese pred interese zveze. Končno se je povečala politična avtoriteta nemških princev. Tako so v drugi polovici 16.st. zaprli veliko kotorjev.

V koncu 16.st. se zveza ni morala spopasti več z svojimi notranjimi težavami. Socialne in politične spremembe v protestantski reformaciji ter vzpon Holandskih in Angleških trgovcev je pomenil zaton zveze. Samo devet članic je bilo prisotnih na srečanju l. 1669 in samo tri (Hamburg, Lübeck in Bremen) so ostale do njenega zatona l. 1862.

KIJEVSKA RUSIJA

Kijevska Rusija je bila srednjeveška vzhodnoslovanska država, ki je obstajala od okrog 880 do sredine 13. stoletja. Središče te države je bilo v Kijevu, ustanovili pa so jo skandinavski trgovci Varjagi. Varjagi ali Rusi, so v Nestrojevi kroniki prvič omenjeni kot pobiralci davkov od slovanskih in finskih plemen. Kijevska Rusija je bila naslednica Ruskega kaganata, in jo je uradno ustanovil Oleg Novgorodski okrog leta 880. Oleg je postopoma prevzel oblast nad mesti ob Dnjepru, prestolnico pa je prestavil iz Novgoroda v Kijev. Oleg je bil tudi sorodnik Rurika, prvega ruskega vladarja, katerega poreklo je še do danes neznano, saj o njegovem poreklu obstoja več tez, najverjetneje pa je bil varjaškega porekla. Oleg je leta 907 napadel Konstantinopol, 4 leta pozneje pa z Bizancem podpisal trgovsko pogodbo.

Sredi 10. stoletja je Kijevska Rusija obsegala ogromno ozemlje med današnjo Poljsko in Karpati na zahodu ter Nižnim Novgorodom na vzhodu. Na severu je država segala do Ladoškega jezera, na jugu pa skoraj do obal Črnega morja, kjer so bili naseljeni Pečenegi, ki so še dve stoletji vpadali na ozemlje Kijevske Rusije. Država je uspevala zaradi obvladovanja glavnih trgovskih poti v Vzhodni Evropi, izvažali pa so krzno, med in čebelji vosek.

Svjatoslav I., ki je vladal v sredini 10. stoletja in je kot prvi kijevski vladar imel slovansko ime, je premagal tudi Hazare in dokončno uničil njihov kaganat. Do takrat so se Skandinavci postopoma že izgubili med Slovani. Država je svoj višek dosegla pod vladavino velikih knezov Vladimirja I. (ali Velikega) in Jaroslava Modrega od 980 do 1054. Pod vladanjem Vladimirja I. se je Kijevska Rusija, ki je bila prej poganska, pokristjanila. Pokristjanjevanje se je pričelo leta 988, Vladimir pa je za vero izbral bizantinsko krščanstvo. So pa že dve leti prej, leta 986 k Vladimirju prišli muslimanski Bolgari in mu predlagali, da se spreobrne v islam, toda Vladimir, naj bi jih zavrnil, saj mu – tako opisuje Nestorjeva kronika – obrezovanje in vzdržnost od alkohola ter svinjine nista bili privlačni. Nemški zgodovinar Frank Kämpfer se ob tem podatku sprašuje, kakšne posledice bi doletele Evropo, če bi Rusija v 10. stoletju sprejela islam. Kot pravi, bi se Evropa verjetno znašla v kleščah, saj se v Sredozemlju ruska ladjevja ne bi borila za Bizanc, temveč na strani Arabcev. Ker bi se tako islam razširil v vzhodno Evropo, bi se kaj lahko zgodilo, da bi se razširil v Skandinavijo, preden bi tja prodrli krščanski misijonarji. Podoba Evrope bi bila danes popolnoma drugačna, toda to so le ugibanja. Vladimir je svojo vez z Bizancem še utrdil, ko se je v Konstantinoplu poročil s

sestro bizantinskega cesarja Vasilija [II](#). Odločitev Vladimirja, da sprejme bizantinsko krščanstvo je imela močne posledice v kulturi, politiki in religiji. Za potrebe slovanskih vernikov so začeli iz grščine prevajati cerkveno literaturo, ki je bila napisana v cirilici in tako se je krščanstvo še hitreje širilo med prebivalstvom. Prevedena literatura jih je seznanila tudi z grško filozofijo, znanostjo in zgodovinopisjem, saj jim tega ni bilo potrebno prevajati iz latinščine, tako kot v srednji in zahodni Evropi. Ker je bila Kijevska Rusija neodvisna od Rima, so tam lahko razvili lastno literaturo in umetnost. Vladimirjev sin, Jaroslav Modri, je razglasil prvi vzhodnoslovanski zakonik; Ruskaja pravda, osnoval pa naj bi šolski sistem. Ruskaja pravda vsebuje določene člene, ki so podobni tistim v nemških zakonikih. Zanimivo je tudi to, da v Ruskaji pravdi ni zagrožena smrtna kazen, je bilo pa sprva dovoljeno krvno maščevanje, ki pa so ga Jaroslavovi sinovi pozneje ukinili in nadomestili le z denarno kaznijo, če pa storilec umora ni bil znan, je moralo kazen plačati prebivalstvo okoliša, kjer je bilo najdeno truplo umorjenega. Nekaj neodtujljivih pravic so imele tudi ženske, saj so imele pravico do lastnine in dedovanja. Jaroslav Modri je zgradil tudi katedrali svete Sofije v Novgorodu in Kijevu.

V 11. in 12. stoletju je bil kijevski dvor mešanica skandinavskih in slovanskih elit. Kijevska družba je imela zelo malo stanovskih organizacij in svobodnih mest, ki so bile značilnosti zahodnoevropskega fevdalizma. Mestni trgovci, umetniki in delavci so lahko uveljavljali svojo politično voljo v mestnem svetu, v katerem so bili lahko vsi odrasli moški. Pomemben člen družbe so bili kmetje, ki so plačevali davke svojim knezom, do njih pa so imeli tudi delovne obveznosti. V primerjavi z zahodno Evropo tistega časa tlačanstva ni bilo, obstajalo pa je suženjstvo. Tudi pismenost je bila v velikih mestih zelo velika, država pa je bila na kulturnem področju zelo napredna. Tudi urejenost, sploh v velikih mestih, je bila na kar visokem nivoju, saj je Novgorod imel kanalizacijo in z lesom tlakovane ulice. Tudi število prebivalcev je bilo za takratni čas kar veliko, kar kaže na gospodarski razvoj. Okrog leta 1200 je imel Kijev 50 000 prebivalcev, Novgorod pa 30 000. Za primerjavo: Carigrad je takrat štel približno 400 000 prebivalcev.

Zaradi naraščajoče moči regionalnih središč, je začela moč države padati. Obenem je upadala tudi moč Bizanca, ki je bil glavni trgovski partner Kijevske Rusije. Eden izmed vzrokov za propadanje države so tudi križarske vojne, ki so povzročile preusmeritev evropskih trgovskih poti. Tako so leta 1204 križarji, ko so osvojili Bizanc, izrinili dnjeprsko trgovsko pot na obrobje.

Eden izmed najmočnejših regionalnih središč je bil Novgorod, ki je že v 12. stoletju dobil svojega nadškofa, leta 1136 pa je bila ustanovljena Novgorodska republika. Na severovzhodu Kijevske Rusije se je krepila moč mesta Vladimir, kjer je tudi nastala Vladimiro-Suzdalska kneževina, ki je kmalu postala tudi glavna sila Kijevske Rusije. Tik pred mongolsko invazijo se je glavno mesto države preselilo iz Kijeva v Vladimir. Država je bila dokončno uničena leta 1240, ko so jo napadli Mongoli. Sicer je na zahodnem robu države do leta 1349 obstajala Gališko-volinska kneževina, katere ozemlje je pozneje pripadlo Veliki litovski kneževini.

Ker je bilo v današnji Ukrajini tako gospodarsko kot kulturno središče Kijevske Rusije, jo imajo mnogi danes za predhodnico sodobne Ukrajine, ukrajinski jezik pa za naslednika pogovornega jezika Kijevske Rusije. Prebivalci te velike države so se pozneje razvili v tri narode: Ukrajinci so nastali na jugovzhodu in jugozahodu države, Rusi na severu in severovzhodu, na severozahodu Kijevske Rusije pa so se razvili Belorusi. Pomemben vir za zgodovino Kijevske Rusije je Nestorjeva kronika.

SREDNJEVEŠKE EVROPSKE UNIVERZE

Nekako pomembna za ustanovitev univerz je bila tista predhodna doba v 12. stoletju, v kateri je Evropa ponovno začela s pomočjo prevajalstva odkrivati Aristotela in druge vede kakršne so: Aritmetika, fizika, medicina... Enega izmed takih prevajalskih podvigov se je lotil tudi Peter Častivredni, ki je iskal prevajalce za Koran, saj je želel vzhod miselno poraziti. V tem času sicer univerz še ni bilo, učitelji in študenti – sholarji, so imeli škofovske šole, neodvisni učitelji, ki so dobili od škofovskega učitelja pravico do učenja, so poučevali, kjer so pač lahko. Tako nastajajo prve intelektualne šole, katere menihom niso všeč, zato oni začnejo ustanavljati meniške šole in se v svoji učenosti obrnejo na vzhodni misticizem. Razvoja teh intelektualnih šol seveda niso mogli ustaviti. Zanimiv pojav so bili takrat Goliardi, ki so bili nekako skupina potepuških intelektualcev, gre za poseben razred, ki kritizira takratno družbo. Nekateri so jih videli kot revolucionarno skupino, drugi so jih kritizirali. Velika figura takratnega intelektualizma je bil tudi Abelard, ki je bil svoj čas prvi profesor, dober moralist in pretkan logik, pa tudi mesto znanja – Chartres, kateri se je močno opiral na grško – arabsko znanost. Vse to se dogaja v urbanem okolju, na podeželju se te šole ne obdržijo.

V 13. stol. Se začnejo ti intelektualce povezovati v korporacije – univerze. Organizirajo se počasi skozi zagotovila, ki jih določajo statuti. Statuti določajo tudi moralno in religiozno vzdušje univerzitetnega sveta ter pobožna dela (vdanost do svetih patronov). Univerze si avtonomijo pridobijo včasih v boju proti posvetnim oblastem, ali pa proti cerkvi. Eden izmed teh zaveznikov ni bil nikoli stalen, pač pa sta se menjavala, odvisno od situacije, čeprav so bili univerzitetni člani kleriki in poučevanje cerkvena funkcija. Papež je vedno podpiral univerze in si jih želi podrediti v svoje namene, zato jih vzame pod svoje okrilje in iztrži iz rok lokalnih oblasti, tako postanejo neodvisne od le-teh. Intelektualci so bili tako podvrženi apostolskemu sedežu in nekako postanejo papeški zastopniki. Univerzitetni ceh je imel za cilj lokalni monopol, katerega je sedaj izgubil, saj je bil na področju krščanstva, zato nasprotuje vsem družbenim razredom.

Pariška univerza je bila sestavljena iz štirih fakultet, od katerih so bile višje: Decretum, medicina, teologija – vodijo jih učitelji ki jim načeluje dekan. Osnovna fakulteta je bila umetnostna, ki je bila najštevilčnejša in ustanovljena glede na narodnost (v Parizu so takrat 4). Tekom razvoja se izpostavi tudi vodja fakultete – rektor. V Bologni profesorji niso bili del

univerze. Moč intelektualnih korporacij je temeljila na zakonodajni avtonomiji, pravici do stavke in odcepitve in monopolu nad podeljevanjem univerzitetnih stopenj.

Študij se je v praktičnem in teoretičnem delu razlikoval. Začel se je s 14 letom in traja 6 let. Bakalavreat je bilo možno opravljati po dveh letih, doktorat pa šele ob koncu študija.

Medicina in teologija sta se študirali kasneje. Medicina od 20-25 let, teologija pa celo do 35. Obstajal je pravilnik izpitov, ki je variiral od univerze do univerze. Po opravljenih obveznostih je študent dobil odprto knjigo, katedro, baretko in prstan, ki so bili znamenja nove vloge. Člani univerze so postali obrtniki in kot taki imajo svoje pripomočke, kot so: knjige, pisalni pult, pisalo, lijak s črnilom, kateder, miza... Pojavi se nova pisana – kurziva v prvi polovici 13. stol. Predavanja se začnejo beležiti z zapiski in format knjig se zmanjša, postane priročnejši, prav tako se ukine okraševanje knjig. Tukaj je lepo vidno, kako knjige postanejo orodje in niso več del zaklada tako kot v 8. stol. za časa Karla Velikega. Za intelektualce je značilno, da se oprijemajo svoje metode, to je sholastika, ki temelji na gramatiki. Sholastiki od intelektualcev 12. stol. prevzamejo potrebo po nujnosti napredka, in mišljenja.

V univerzah je nastopil problem preživljanja učiteljev in študentov. Učitelji so se bolj nagibali k plači, ki so jo dobivali tako, da so od študentov pobirali denar za svoja predavanja in na ta način ostanejo svobodni v odnosu do občine, kneza, cerkve. Študenti so v teh primerih iskali štipendijo pri mecenu, ali pa so iskali podporo pri družini. Papeštvo oblikuje načelo naj bo šolanje zastoj (prvič že leta 1179 za časa papeža Aleksandra III), tako se učitelje postavi v cerkveno službo z rednim dohodkom – nadarbina. Tako univerzitetni profesorji postanejo tisti, ki sprejmejo odvisnost od cerkve. Iz tega se razvijejo disputacije med rednimi in posvetnimi učitelji, ki se po bojih razdelijo na 2 stranki. Papež Bonifacij VIII se postavi na stran redovnikov.

V 14. stol. zaradi velikih družbenih sprememb (kuga, vojne...) srednjeveški intelektualec izgine. Učitelji univerze vedno bolj molzejo svoje študente, tako prihaja na univerze vse manj študentov iz nižjih in srednjih slojev. S tem se univerzitetni učitelji vedno bolj približujejo tistim slojem, ki živijo od fevdalnih dohodkov in sčasoma postanejo bogati posestniki. Po statutu iz leta 1394, ki dovoljuje le enemu meščanu na leto opravljati doktorat (sem pa niso všteti sorodniki doktorjev, ki tega lahko opravljajo izpit brezplačno), postanejo profesorji nov družbeni sloj. Simboli, ki so jih prej prejeli v znak svoje nove vloge, pa postanejo emblemi moči.

GOSPODARSKI IN DRUŽBENI RAZVOJ V POZNASREDNJEVEŠKI EVROPI

O gospodarskem in družbenem razvoju v poznem srednjem veku bi težko govoril brez da bi prej spregovoril besedico o samih začetkih trgovine, obrti in mestnega življenja. Proti koncu 11. stol. se je začela ekspanzija mest, s tem pa tudi trgovina in obrt, ki sta zelo močni naravni zaveznici, kajti kjer cveti trgovina – cveti tudi obrt. Trgovci in obrtniki tistega časa v družbenem okviru niso spadali niti pod veleposestnike niti pod kmete. Tam, kjer so zrasle nove urbane skupnosti (npr. okrog starih škofijskih mest), se škofje ali plemiški posestniki niso kaj dosti menili zanje in njihove vsakdanje težave (pogodbena in dolžniška vprašanja, urejanje mezd...), zato so si v odsotnosti državnega aparata želeli pravice do neke določene stopnje samouprave, katero so po mnogih bojih tudi dobili. Tako so v 12. stoletju nastale prve mestne vlade oziroma komune ter nov razred družbe – buržoazija. Omeniti gre tudi to, da se je stopnja samouprave po Evropi od mesta do mesta razlikovala, najbolj samostojna so bila seveda italijanska mesta, pa tudi najbolj bogata.

V pozni srednjeveški Evropi pride ponovno do velikih gospodarskih in družbenih sprememb, namreč vsi trgovski podvigi so bili na začetku podvigi posameznikov, skupine ali mesta, sedaj pa pride do vdora vlade v družbena in gospodarska razmerja. Temu je vzrok dejstvo, da je razmah trgovine in mest že dosegel svojo mejo, razvoj trgovskih in proizvodnih postopkov pa ne. Tako je začelo prihajati do pritiska, ki jih sam posameznik ali mesto ni moglo nadzirati, ampak je do izboljšave lahko prišlo le z boljšo poslovno organizacijo. Z ustalitvijo trgovine so se začele prve napetosti med mesti, katerih bogastvo je temeljilo na trgovanju, saj so konkurenčni trgovci ogrožali njihovo delovanje. Nekatera mesta so torej ta problem reševala z vojno in pokupovanjem zalog na vzhodu. Dve taki mesti sta na primer Benetke in Genova, katerih trgovske vojne so trajale vse v 14. stol. V Nemčiji pa so mesta našla drug način v premagovanju ovir konkurence, in sicer z zvezo. Najlepši primer take zveze je hanzeatska zveza, katere sedež je bil v Lübecku. Mesta, ki so bila vključena v to zvezo, so ustanovila državni zbor, kjer so padale odločitve o skupni politiki. Gre poudariti, da to ni bila država, pač pa federalna zveza neodvisnih mest, katere cilj je bila zaščita in pospeševanje menjave ter izključiti konkurenco. Podobne cilje so imeli tudi cehi obrtnikov. Ceh je združenje obrtniških mojstrov nekega mesta, ki se povežejo skupaj z namenom, da bi uravnavali cene, mezde,

merila in pogoje prodaje svojih izdelkov in pridobiti monopol nad njihovo izdelavo. Med drugim je bil ceh neodvisna združba, ki je imel svojo hierarhijo uradnikov, sistem izobraževanja, vaještva in sklade. Bili so tudi zelo družinsko nastrojeni, saj so večinoma pravico do vstopa imeli le otroci članov, nekdo izven tega okolja pa je potreboval precej sreče, če je upal na to, da ga bodo vzeli k sebi v uk. Navadne delavce so cehi seveda izključevali, zato so se tudi oni, podobno kot gospodarji, začeli povezovati v združenja z namenom, da bi izboljšali svoje delovne pogoje in ohranili visoke mezde, katere so bile zaradi kuge in lakote pogosto nizke. To cehom ni bilo všeč, ker je ogrožalo njihov nadzor, zato so s svojim vplivom v mestni vladi pogosto prepovedali združenje delavcev, kar pa je pripeljalo so silnih družbenih uporov.

Pozni srednji vek je so zaznamovale mnoge vojne in kuga, znana kot Črna Smrt, ki je povzročila veliko opustošenje mest in podeželja. Na podeželju se je to poznalo tako, da je prišlo do upada kmetijskega razcveta. Kralji po celotni Evropi so v strahu pred bliskovitim poskokom cen in mezd začeli izdajati odloke, ki bi to omejili. Žal s tem niso dosegli prav veliko. Kuga in omejevanje mezd sta bili mogoče tudi posreden vzrok za kmečke upore, ki so še povečali razmik med tistimi ljudmi, ki so zemljo obdelovali, ter njihovimi gospodarji. To in vladni poseg v njihove odnose je zaznamoval agrarni razvoj. Kmetje so zamenjali staro delovno obveznost za najemnino. Prej so kmetje opravljali obveznosti na gospodovi zemlji za zakup svojih imetij. Zemljiški posestnik pa je tudi potreboval reden dohodek, da bi pokrila stroške za svoj višji življenjski standard, ki ga je s seboj prinesla trgovina. Tako postanejo posestniki manj navezani na zemljo in so bolj družbeno samozavestni in pozorni na svoje privilegije ter interese. Kar pa se tiče kmetov, je bil odnos do njih po Evropi različen, recimo v Nemčiji in na Češkem so mnoge svobodnjake ponižali v tlačane. Nasprotno pa so v francoskih posestvih v Languedocu osvobodili tlačane, kar sicer ni pomenilo, da so kmetje svobodni gospodarskega izkoriščanja, ampak da jih štiti postava.

Omeniti gre tudi razvoj bančništva in velik napredek v vojni tehniki. Bančništvo se je začelo razvijati v Toskani in je kmalu postalo priljubljeno zaradi svoje preprostosti in uporabnosti. Ta sistem je bil kakopak dosti bolj varen kot pa tisti, kjer je trgovec moral veliko vsoto denarja prenašati s sabo med potjo. Lažje je bilo, če si dobil denar na kraju samem, kjer si tistemu, ki ti je denar izposodil dal kreditno pismo, katero ga je pooblašalo, da lahko dvigne isto vsoto denarja na primer v Londonu ali kakem drugem mestu. Družba je nekaj malega zaračunala za prenos kredita iz ene valute v drugo. S tem pa se pojavijo tudi začetki izposojanja denarja. Kralji so to še posebej radi prakticirali, saj je vojna bila kar velik strošek. Da pa so si zagotovili kontinuiteto v izposojanju denarja, so poskušali čimbolj izkoriščati svoje naravne vire, pa tudi kakšni finančni eksperimenti jim niso bili tuji. V vojaški tehniki pride do iznajdbe smodnika in topov, ti so močno olajšali obleganje utrd ali mest. To je vodilo v šolanje strokovnjakov, kateri so znali rokovati s temi napravami, kar pa ni bilo poceni. Ravno tako so spremembe v izgradnji doživele ladje, saj so tudi tam namestili topove na ladijski krov.

